

Sinikka Seppänen

**YHDISTYSTEN TALOUDEN SUUNNITTELU, MAKSUVALMIUDEN HALLINTA
JA RAHOITUS OULUN SEUDULLA**

Case: Kempeleen Asukastupayhdistys ry

YHDISTYSTEN TALOUDEN SUUNNITTELU, MAKSUVALMIUDEN HALLINTA JA RAHOITUS OULUN SEUDULLA

Case: Kempeleen Asukastupayhdistys ry

Sinikka Seppänen
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketoiminnan koulutusohjelma, taloushallinto

Tekijä: Sinikka Seppänen

Opinnäytetyön nimi: Yhdistysten talouden suunnittelu, maksuvalmiuden hallinta ja rahoitus Oulun seudulla, case Kempeleen Asukastupayhdistys ry

Työn ohjaaja: Juhani Kurula

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Marraskuu 2014

Sivumäärä: 57+12 liitesivua

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Kempeleen Asukastupayhdistys ry, joka on voittoa tavoittelematon yleishyödyllinen yhdistys. Yhdistys on nuori, jonka vuoksi se tarvitsi tietoa erilaisista rahoituskeinoista sekä työkalun kassatilanteensa seuraamiseen.

Opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa Oulun seudun yleishyödyllisten yhdistysten talouden suunnittelua, maksuvalmiuden hallintaa ja rahoitusta sekä suunnitella Kempeleen asukastupayhdistykselle rahan lähteiden pohjalta työkalu eli kassabudjetti rahojen riittävyden seurantaan. Työssä laadittiin myös tulosbudjettipohja talouden suunnittelua helpottamaan.

Työn teoriaosuudessa käsiteltiin yhdistystoimintaa yleisesti, yhdistyksen kirjanpidon ja verotuksen erityispiirteitä, maksuvalmiutta, budjetointia, sekä rahoitusta. Lähteinä käytettiin alan kirjallisuutta, internet-lähteitä ja lainsäädäntöä. Työssä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa aineisto kerättiin haastattelemalla kuuden Oulun seudun yleishyödyllisen yhdistyksen hallituksen puheenjohtajaa tai rahastonhoitajaa.

Tutkimustulokset vahvistavat käytettyä teorian tietoa. Yhdistykset rahoittavat toimintaansa varainhankinnalla, jota ovat esimerkiksi jäsenmaksuista, myyjäisistä ja keräyksistä saadut tulot. Yhdistykset harjoittavat nykyisin myös liiketoimintaa, mutta lain mukaan se ei saa olla niiden toiminnan tarkoitus. Tutkimukseen osallistuneet asukastuvat harjoittivat kaikki liiketoimintaa, mutta joutuivat lisäksi rahoittamaan toimintaansa erilaisten avustusten turvin. Kaikissa yhdistyksissä pidettiin maksuvalmiuden seuraamista erittäin tärkeänä, mutta yhdelläkään haastatelluista yhdistyksistä ei kuitenkaan ollut käytössään kassabudjettia. Tutkimus osoitti myös, että suurin osa yhdistyksistä on ulkoistanut kirjanpitonsa, mutta budjetin ne tekevät itse.

Työn tuloksena laadittiin myös kassabudjetti- ja tulosbudjettipohjat talouden suunnittelua helpottamaan. Näitä pohjia voidaan käyttää myös muissa pienissä asukastupayhdistyksissä, ja ne ovat muokattavissa myös muille yhdistyksille. Toimeksiantaja saa opinnäytetyöstä myös hyödyllistä teorian tietoa yhdistyksen talouden suunnittelusta, maksuvalmiuden hallinnasta ja rahoituksesta.

Asiasanat: asukastupayhdistys, yleishyödyllinen yhdistys, rahoitus, maksuvalmius, budjetointi, verotus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Economics, Option of Financial Administration

Author: Sinikka Seppänen

Title of thesis: Financial planning, liquidity management and funding in Oulu area non-profit associations case: Kempele resident association

Supervisor: Juhani Kurula

Term and year of completion: November 2014

Number of pages: 57+12

This study was commissioned by Kempele resident association which is a non-profit association. Since this association is very young information on financial instruments and budgeting tool is required to anticipate the future cash positions.

The purpose of this study was to chart financial planning, and funding practices of non-profit organizations in Oulu area, as well as to create an electric cash budget tool which helps Kempele resident association follow its cash assets. Another target was to design a profit budget tool.

The study was conducted by using the qualitative research method based on the theoretical section and interviews in Oulu area associations. The theoretical section provided basic information on associations together with taxation and bookkeeping of associations. The theory part also consisted of how the financing and budgeting of the association was arranged. Legislation, internet sources and literature about associations, budgeting and financing were used as primary sources in this study.

The research results confirm the theory applied in this thesis. The associations finance their operation by fund-raising such as membership fees, bazaars and collections. Nowadays the associations do business but according to the law the main purpose of a non-profit association is not an economic one. All the resident associations did business but they also need allowances. Furthermore, the research indicated that the majority of associations outsourced their bookkeeping but they drew up budget themselves. All the interviewees also mentioned that it is very important to follow liquidity issues but no association, however, utilized the cash budget for planning.

As a result of this study an electric budgeting tool was created. The budget templates could be used in other small resident associations, and other associations could also modify and use them. In addition, the theoretical section provides useful information for the client.

Keywords: resident association, non-profit association, funding, liquidity management, budgeting, taxation

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ABSTRACT	4
1 JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	7
1.2 Tutkimuksen rajausta	8
1.3 Tutkimusstrategia	8
1.4 Tutkimuksen rakenne	10
2 KEMPELEEN ASUKASTUPAYHDISTYS RY	11
3 YHDISTYS.....	13
3.1 Yhdistyksen toiminta	13
3.2 Yhdistyksen talousprosessi.....	14
4 YHDISTYKSEN KIRJANPITO.....	16
4.1 Järjestökaava	17
4.2 Yhdistyksen tase, pääoma ja toimintakertomus.....	18
5 TOIMINNAN RAHOITUS.....	20
5.1 Palvelutoiminta	20
5.2 Varainhankinta	20
5.3 Saadut avustukset	22
5.4 Sijoitustoiminta	22
6 MAKSUVALMIUS	23
6.1 Dynaaminen maksuvalmius	23
6.2 Staattinen maksuvalmius.....	23
6.3 Maksuvalmiusseuranta.....	23
6.4 Yhdistyksen maksuvalmiusseuranta	24
6.5 Kassabudjetti maksuvalmiuden hallinnan työkaluna	24
6.5.1 Asukastupayhdistysten kassaan maksuja.....	26
6.5.2 Asukastupayhdistyksen kassasta maksuja	26
6.5.3 Kassabudjetin laatiminen	27
7 BUDJETTI	28
7.1 Budjetointivaihtoehtoja	28
7.2 Budjetointimenetelmät.....	29
7.3 Budjetin laatiminen.....	30
7.3.1 Yhdistysten budjetointikäytänteitä	31
7.3.2 Osabudjeteista pääbudjetteihin.....	31
7.3.3 Yhdistyksen tulosbudjetti ja sen kokoaminen	34
7.4 Budjetin täydentäminen	34
7.5 Tase-ennuste	35

7.6 Budjettiseuranta ja raportointi.....	35
7.7 Budjettiseuranta ja raportointi yhdistyksen näkökulmasta.....	36
8 YHDISTYKSEN VEROTUS	38
8.1 Tuloverovelvollisuus.....	38
8.2 Arvonlisäverovelvollisuus.....	39
8.3 Verotuskysymykset Kempeleen Asukastupayhdistys ry:ssä	41
9 TUTKIMUKSEN SELOSTAMINEN	42
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	45
11 POHDINTA	50
LÄHTEET	55
LIITTEET.....	58

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Sain opinnäytetyölleni toimeksiannon Kempeleen Asukastupayhdistys ry:ltä suorittaessani siellä tradenomin tutkintoon kuuluvaa ammattiharjoittelua toimimalla yhdistyksen taloudenhoitajana. Kempeleen Asukastupayhdistys ry on voittoa tavoittelematon yleishyödyllinen yhdistys, joka on aloittanut toimintansa syksyllä 2012. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää toiminta-alueen viihtyvyyttä ja palvelutasoa sekä luoda kuntalaisille tila, jossa he voivat kokoontua vapaasti.

Asukastuvan alkutaival on ollut karikkoinen, koska sillä ei ollut alussa omia toimitiloja. Toimipaikkana olivat aluksi reilun vuoden ajan väliaikaisesti Kempeleen kunnantalon kahvilaravintolan tilat. Asukastuva toiminta koostuikin silloin suureksi osaksi lounas- ja kahvilatoiminnan pyörittämisestä. Kunta tarvitsi kuitenkin nämä tilat itselleen, ja yhdessä vaiheessa näytti jopa siltä, ettei toimitiloja järjestyisi mistään, ja yhdistys täytyisi laittaa ns. ”telakalle”. Toimitilojen epävarmuuden vuoksi asukastuvan toimintaa ei myöskään voitu kehittää huomattavissa määrin. Asukastuvalle löytyi uudet tilat, mutta niissä ei ole mahdollista järjestää ruokalatoimintaa. Kahvilaa pystytään kuitenkin pitämään. Ruokalatoiminnan loputtua asukastuvalla halutaan kehittää uusia toimintamuotoja ja panostaa enemmän yhteisölliseen toimintaan.

Yhdistyksen tulovirta pieneni huomattavasti toiminnan painopisteen vaihduttua ruokalatoiminnasta vähemmän tuottavampaan yhteisölliseen toimintaan. Yleishyödyllisen yhdistyksen tarkoitus ei ole tuottaa toiminnallaan voittoa, vaan sen toimintaa arvioidaan sen mukaan, kuinka se on toteuttanut sen säännöissä mainittua aatteellista tarkoitustaan. Toiminnan tarkoitus taas on usein sellainen, etteivät varsinaisen toiminnan tulot riitä kattamaan edes välttämättömiä menoja. Rahaa kuitenkin tarvitaan, jotta yhdistys pystyy toimimaan. (Tomperi 2011, 131.)

Varainhankinnan toimintoja toteutettaessa on otettava huomioon myös verotusnäkökohdat, sillä yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen saamastaan elinkeinotulosta. Myös arvonlisäverotus liittyy elinkeinotuloon. Asukastuvalla pohdittiin erilaisia toimintamahdollisuuksia nämä asiat tiedostaen. Todettiin se, että uusien toimintojen käynnistäminen vaatii alkupääomaa, ja siitä johtuen yhdistyksessä tarvittaisiin tietoa erilaisista avustusmahdollisuuksista sekä muista toiminnan rahoituskeinoista.

Voittoa tavoittelemattoman organisaation talouden suunnittelu on haasteellista, sillä pääoma toimintaan tulee suurimmaksi osaksi erilaisista avustuksista ja satunnaisista lahjoituksista. Toiminnan kustannukset lankeavat maksettavaksi yleensä ennen tuloja, koska esim. hanke- ja projekti-rahoittajat monesti maksavat avustukset jälkikäteen kuittien ja kirjanpidon mukaisesti. Myös palkkatukeen oikeutetuista työntekijöistä saatavat palkkatuet saadaan yhdistyksen käyttöön vasta palkkojen maksun jälkeen. Yhdistyksessä tarvittiin työkalu, jolla saisi selville mahdolliset kassaliijäämätilanteiden ajankohdat, jotta niihin voisi varautua ja suunnitella välirahoitusta.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kartoittaa Oulun seudun yleishyödyllisten yhdistysten talouden suunnittelua, maksuvalmiuden hallintaa ja rahoitusta sekä suunnitella Kempeleen asukastupayhdistykselle rahan lähteiden pohjalta työkalu eli kassabudjetti rahojen riittävyyden seurantaan. Laadin myös tulosbudjettipohjan talouden suunnittelua helpottamaan.

1.2 Tutkimuksen rajaus

Tutkimus painottuu yleishyödyllisiin yhdistyksiin, erityisesti asukastupayhdistyksiin. Tietoperustassa perehdyn syvimmin maksuvalmiuden hallintaan ja budjetointiin yleensäkin. Koska toimeksiantajalla on tarve kehittää myös rahoitustaan, käsitelen teoriaosuudessa myös yhdistysten rahoituskeinoja. Yleiskuvan luomiseksi esittelen hieman yhdistystoimintaa yleensä sekä pääkohdat yhdistysten kirjanpidon erityispiirteistä. Käyn työssäni läpi myös yhdistyksen verotuksen pääpiirteet, koska elinkeinotulo ja arvonlisävero on otettava huomioon yhdistyksen rahoituskeinoja suunniteltaessa.

1.3 Tutkimusstrategia

Tutkimusstrategiana käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, koska haluan saada yksityiskohtaisia, yhdistysten avainhenkilöiden kokemia näkökulmia ja mielipiteitä tutkittavien asioiden nykytilasta ja kehitystoiveista. Haastattelen Oulun seudun yhdistysten avainhenkilöitä. Haastattelujen avulla pyrin saamaan tietoa siitä, millaisia käytäntöjä näillä yhdistyksillä on rahavarojen riittävyyden seurantaan sekä miten ne rahoittavat toimintaansa. Valitsen kohteiksi monen kokoisia yhdistyksiä, enimmäkseen asukastupayhdistyksiä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat mm.:

1. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa.
2. Suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina.
3. Lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu, ei teorian testaaminen
4. Suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat mm. teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi.
5. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen.
6. Tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti.
7. Käsitellään tapauksia ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013,164.)

Haastattelumenetelmäksi valitsen puolistrukturoidun eli teemahaastattelun, koska haluan syvällisempää ja rikkaampaa aineistoa. Mietin kysymykset valmiiksi, ja lähetän ne etukäteen haastateltaville. Haastattelutilanteessa keskustelu voi olla aika vapaata, ja kysymykset saattavat elää.

Koska kehittämistehtävänä on luoda konkreettinen tuotos, tässä tapauksessa siis työkalu Kempeleen Asukastupayhdistyksen kassan hallintaan, tutkimustyypinä on konstruktivinen tutkimus. Konkreettisen tuotoksen aikaansaamiseksi tarvitaan olemassa olevaa tietoa ja uutta empiiristä eli käytännöstä kerättävää tietoa. Tutkimuksessani kerään teoretietoa tietoperustan lähteistä. Käytännöstä saan tietoa haastattelemalla Oulun seudun yhdistysten avainhenkilöitä. Valitsen kohteiksi monen kokoisia yhdistyksiä.

Tutkimusmenetelmänä käytän myös toimintatutkimusta. Toimintatutkimus on osallistuvaa tutkimusta. Käytän osallistuvaa havainnointia toimiessani Kempeleen Asukastupayhdistys ry:n taloudenhoitajan tehtävissä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Minkälaisia menetelmiä yhdistykset käyttävät seuratakseen maksuvalmiuttaan?

Miten Kempeleen Asukastupayhdistys seuraa maksuvalmiuttaan?

Millaista on yhdistysten budjetointi?

Miten yhdistykset rahoittavat toimintaansa?

Miten Kempeleen Asukastupayhdistys rahoittaa toimintaansa?

Mitä haasteita yleishyödyllisyys aiheuttaa yhdistysten budjetointiin, varainhankintaan ja rahoitukseen?

Tarkoitukseni on käsitellä tutkittavia asioita mahdollisimman käytännönläheisesti. Tietoperusta on kirjoitettu alan lähteiden pohjalta, sekä olen lisännyt joihinkin kohtiin myös omaa, käytännöstä saamaani tietoa. Yhdistysten budjetoinnista ei ole kovin paljon kirjallisuutta, joten tutkin asioita enimmäkseen yritystoiminnan kirjallisuuden perusteella, mutta peilaan niitä kuitenkin mahdollisimman paljon yhdistystoiminnan näkökulmaan.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Opinnäytetyön johdannossa käyn läpi tutkimuksen tarkoituksen, tutkimusongelman ja tutkimusmenetelmät. Seuraavaksi esittelen työn toimeksiantajan. Tutkimuksen tietoperusta jakaantuu kuuteen eri aihealueeseen, joita käsitellään luvuissa 3–8. Luvussa 3 kerron yhdistystoiminnasta yleisesti sekä siitä, kuinka yhdistyksen talousprosessi eroaa yrityksen talousprosessista. Katsoin tämän tarpeelliseksi, koska yhdistyksen talousprosessin tiedostaminen selkiyttää yhdistyksen rahoituksen ja talouden suunnittelun ymmärtämistä. Luvussa 4 esittelen yhdistyksen kirjanpidon erityispiirteitä, erityisesti järjestökaavaa ja sen merkitystä. Tämän jälkeen luvuissa 5 ja 6 ovat yhdistyksen rahoituskeinot ja maksuvalmius. Rahoituskeinoina esittelen palvelutoiminnan, varainhankinnan, avustukset sekä sijoitustoiminnan. Maksuvalmiuden osuudessa käyn läpi erityisesti kassabudjetin merkitystä maksuvalmiuden hallinnan työkaluna. Luvussa 7 eli budjettiosuudessa esittelen budjetointivaihtoehdot ja -menetelmät samoin kuin pää- ja osabudjetit. Myös budjettiseuranta ja raportointi otetaan esille. Verotuksen teoriassa luvussa 8 käyn läpi yhdistyksen tulovero- ja arvonlisäverovelvollisuutta. Empiirisessä osassa eli luvuissa 9 ja 10 selostan tutkimuksen kulkua ja kerron sen tulokset. Pohdintaosuudessa kerron omien kokemusteni pohjalta ajatuksia tutkimuksen tuloksista ja yhdistysten talouden hoidosta. Työn toiminnallisessa osuudessa toimeksiantajalle laaditaan excel-taulukkolaskentaohjelmalla kassa- ja tulosbudjettipohjat talouden suunnittelua ja seuranta helpottamaan.

2 KEMPELEEN ASUKASTUPAYHDISTYS RY

Kempeleen Asukastupayhdistys ry on voittoa tavoittelematon yleishyödyllinen yhdistys, ns. kolmannen sektorin toimija, joka aloitti toimintansa 3.9.2012. Kempeleen asukastuvasta on haluttu tehdä alueen asukkaiden olohuone, josta kuntalaiset voivat hakea tukea ja virkistystä eri toimintojen muodossa.

Aatteellisen yhdistyksen toiminta ei voi olla pääasiassa taloudellista, mutta se voi yhdistyksen 5 §:n mukaan harjoittaa sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä (Perälä & Perälä 2006, 24). Kempeleen Asukastupayhdistys ry:n sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoituksena on edistää toiminta-alueen viihtyvyyttä, palvelutasoa, toiminta-alueen omaleimaisuuden ja kulttuurihistoriallisen arvon säilymistä.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys

- Tekee esityksiä ja aloitteita viranomaisille ja eri yhteisöille sekä avustaa jäseniään ohjaamalla ja neuvomalla
- Seuraa alueen viranomaisten, virastojen ja muiden toimielinten toimintaa sekä ottaa kantaa ja vaikuttaa esityksin kaavoitus- yms. suunnitelmiin siten, että se tukee alueen kulttuurin säilymistä.
- Harjoittaa alaansa liittyvää tiedotus ja koulutustoimintaa
- Järjestää talkoita ja asukaslähtöistä harrastustoimintaa
- Tekee tarkoitustaan edistävää yhteistyötä muiden yhteisöjen kanssa paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti

Toimintansa tukemiseksi yhdistys voi

- Kerätä jäsenmaksuja ja järjestää asianomaisella luvalla arpajaisia ja rahankeräyksiä
 - Omistaa ja hallita toimintaansa varten tarpeellista irtainta ja kiinteää omaisuutta
 - Harjoittaa kioskikauppaa, ruokala-, kahvila ja kotipalvelutoimintaa ja kirpputori-myyntiä
 - Vastaanottaa avustuksia, lahjoituksia ja testamentteja
- (Kempeleen Asukastupayhdistys ry 2012. Yhdistyksen säännöt)

Yhdistyksen keskeisiä arvoja ovat suvaitsevaisuus, yhteisöllisyys, asukaslähtöisyys, rohkeus ja luovuus (Kempeleen Asukastupayhdistys ry 2012. viitattu 10.6.2014).

Asukastupa sijaitsee Kempeleen Honkasessa, Kauppakeskus Zeppeliinin lähellä. Koska nykyisissä tiloissa ei ole mahdollista järjestää asukastuville tyypillistä ruokalatoimintaa, toiminnan tarkoituksena on viime aikoina ollut yhteisöllisen toiminnan lisääminen. Asukastuvan halutaan olevan kaikille avoin kokoontumispaikka, jonne kuka tahansa voi piipahtaa ilman mitään erityistä syytä (Ylitalo 2014, 14).

Toimitiloissa on kahvila, ja siellä myydään mm. asukastuvalla valmistettuja käsitöitä. Tuvalla on järjestetty erilaisia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä luentotilaisuuksia ja tapahtumia, lisäksi siellä on mm. verenpainemittari. Asukastupa on tehnyt yhteistyötä samoissa tiloissa toimivien neuvolan perhetyön ja senioreiden päivätoiminnan kanssa. Kerran viikossa kokoontuvassa käsityöpiirissä on tehty lahjoitustarkoituksiin mm. vauvasukkia ja isoäidinneliöitä, joista on koottu peitteitä. Tämän opinnäytetyön tekoaikaan siellä valmistettiin Molla-Maijoja, jotka oli tarkoitus lahjoittaa Kempeleen vanhusten ja vammaisten palvelukeskukselle. Tuvalla neulotut ns. ”sytomyssyt” lahjoitetaan sairaaloiden syöpätautien poliklinikoille, joissa ne jaetaan hiuksensa sytostaattihoidoissa menettäneille henkilöille, niin aikuisille kuin lapsille. Kirpputori pidetään kerran kuukaudessa sekä keväisin ns. peräkonttikirppis kunnantalon parkkipaikalla. Joulun aikaan kuuluvat joulumyyjäiset.

Yhdistyksen toimintaa on rahoitettu pääosin kahvilatoiminnan pyörittämisellä, jäsenmaksuilla, kirpputorien tuotoilla sekä kurssitoiminnan osallistumismaksuilla. Kunta on tukenut asukastupa-toimintaa antamalla sen käyttöön tilat. Asukastupa on saanut kunnalta myös toiminta-avustusta sekä palkkatukea kempeleläisten pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen. Myös TE-toimisto on maksanut yhdistykselle palkkatukea työllistämisen tukemiseksi. (Kempeleen Asukastupayhdistyksen toimintakertomus 2013)

3 YHDISTYS

3.1 Yhdistyksen toiminta

Yhdistys on luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden yhteenliittymä, jolla on joko aatteellinen tai taloudellinen tarkoitus (Loimu 2007, 21–22). Aatteellisuus tarkoittaa sitä, että yhdistyksen toiminta rakentuu tietyn toiminta-ajatuksen, ajatussuunnan tai idean ympärille, ja se kirjataan yhdistyksen tarkoitusta koskevaan sääntöpykälään (Pylkkänen 2009, 3). Yhteiskunnassa yhdistykset sijoittuvat yrityssektoria ja julkista sektoria täydentävälle ”kolmannelle sektorille” (Perälä, Juutinen, Lilja, Lindgren, Reinikainen & Steiner 2008, 13). Aatteellisia yhdistyksiä säätelee yhdistyslaki, mutta se ei koske taloudellisia yhdistyksiä. (Yhdistyslaki 26.5.1989/503 1:1–2 §:t.) Yhdistyksen mukaan yhdistys saa harjoittaa vain sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen tai jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena (YhdL 1:5 §).

Tuloverolain mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä, sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin, eikä se tuota toiminnallaan siihen osallisille taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempaa palkkana tai muuna hyvityksenä. Kaikkien näiden edellytysten on oltava voimassa, jotta yhteisö olisi yleishyödyllinen. (Tuloverolaki 30.12.1992/1535 3:22 §.)

Yhdistykset voivat valita, rekisteröidäänkö ne vai ei (Perälä & Perälä 2006, 21). Yhdistysrekisteriä pitää patentti- ja rekisterihallitus (YhdL 9:47 §). Jos yhdistys rekisteröidään, se saa oikeuskelpoisuuden, jolloin se voi hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona (YhdL 1:6 §). Oikeuskelpoinen yhdistys voi omistaa irtainta ja kiinteää omaisuutta, tehdä kauppoja ja muita sopimuksia, ottaa vastaan lahjoituksia, järjestää rahankeräyksiä, arpajaisia, julkisia huvitilaisuuksia ja yleisiä kokouksia. Myös elinkeinon harjoittaminen edellyttää yhdistyksen rekisteröintiä. Vain rekisteröity yhdistys voi olla jäsenenä toisessa yhdistyksessä tai osakkeenomistajana osakeyhtiössä. (Halila & Tarasti 2011, 105–106.) Rekisteröidyn yhdistyksen jäsenet eivät vastaa henkilökohtaisesti yhdistyksen velvoitteista (YhdL 1:6 §).

Yhdistys voi toimia rekisteröimättömänäkin, jolloin sen puolesta tehdyistä sitoumuksista vastaavat toimeen osallistuneet tai siitä päättäneet henkilökohtaisesti ja yhteisvastuullisesti. Yhdistys, jota ei

ole merkitty rekisteriin, ei voi saada nimiinsä oikeuksia tai tehdä sitoumuksia eikä kantaa tai vastata. (YhdL 10:58 §.) Tavallisesti rekisteröimättömien yhdistysten toiminta on hyvin pienimuotoista, jolloin rekisteröimättömydestä ei synny ongelmia esim. vastuukysymyksissä (Loimu 2007, 24).

3.2 Yhdistyksen talousprosessi

Yhdistyksen talousprosessi eroaa yrityksen talousprosessista. Yrityksen tarkoituksena on uhrata menoja, jotta ne voisivat tuottaa suoritteita tuloja saadakseen. Yleishyödyllisen yhdistyksen tarkoitus ei ole tuottaa toiminnallaan voittoa, vaan sen toimintaa arvioidaan sen mukaan, kuinka se on toteuttanut sen säännöissä mainittua aatteellista tarkoitustaan. Yhdistys siis hankkii tuloja, jotka se uhraa menoina tuottaakseen suoritteita eli aatteellista toimintaa, jota varten se on perustettu. (Perälä & Perälä 2006, 29.) Aatteellisen yhdistyksen varsinaisen toiminnan tulot eivät yleensä riitä kattamaan edes sen kaikkia menoja, joten sen toimintaa joudutaan rahoittamaan varainhankinnalla, sijoitustoiminnalla ja avustuksilla (sama, 31).

Varsinainen toiminta tarkoittaa yhdistyksen säännöissä mainitun tarkoituksen toteuttamista. Varsinaisen toiminnan tulot ovat yleensä varsin pieniä, esimerkiksi jäseniltä tai yhdistyksen palveluja käyttäviltä perittyjä korvauksia tai osallistumismaksuja. (Tomperi 2011, 133.)

Varainhankinnan tarkoitus on tuottaa rahaa yhdistyksen varsinaisen toiminnan mahdollistamiseksi. Varainhankintaa ovat esim. jäsenmaksutulot sekä yleisötilaisuuksista, arpajaisista ja keräyksistä saadut tulot. Myös yhdistyksen saamat lahjoitukset luetaan yleensä varainhankintaan. Yhdistyksen harjoittama liiketoiminta luetaan myös varainhankintaan. (Tomperi 2011, 135–136.)

Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotot ja kulut liittyvät muuhun kuin varsinaiseen toimintaan kuuluvan omaisuuden hoitamiseen. Näitä voivat olla esim. sijoitustarkoituksessa hankitut kiinteistöt, liikehuoneisto-osakkeet, pörssiosakkeet, joukkovelkakirjalainat ja lainasaamiset. Sijoitustoiminnan tuottoja voivat olla esim. osinko-, korko- ja vuokratulot. Kuluja taas voivat olla esim. osakkeiden arvo-osuusjärjestelmästä tms. perityt palkkiot, yhtiövastikkeet ja kiinteistön hoitokulut. Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuottoja ovat myös rahoitusomaisuudesta johtuvat tuotot ja kulut, esim. korkotuotot ja -kulut sekä vieraan pääoman kulut. (Tomperi 2011, 136–137.)

Yhdistykset voivat saada toimintaansa varten vastikkeetonta tukea eli **avustuksia** (Perälä & Perälä 2006, 32). Yleisavustukset ovat tarkoitettu yhdistyksen varsinaisen toiminnan yleiseen tuke-

miseen. Erityisavustukset on tarkoitettu tiettyä varsinaisen toiminnan hanketta varten. (Tomperi 2011, 136–137.) Aatteelliset yhdistykset turvautuvat harvoin **vieraaseen pääomaan**, mutta käyttöomaisuutta hankittaessa siihen on kuitenkin usein turvaututtava. (Perälä & Perälä 2006, 32.) Myös investointiavustuksilla voidaan rahoittaa käyttöomaisuuden hankintoja (Tomperi 2011, 138).

4 YHDISTYKSEN KIRJANPITO

Yhdistykset ovat aina kirjanpitovelvollisia (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 1:1 §). Myös rekisteröimättömät yhdistykset ovat kirjanpitovelvollisia (Työ- ja elinkeinoministeriö, 1974, viitattu 18.7.2014). Yhdistyslaissa viitataan kirjanpidon ja tilinpäätöksen laadinnan osalta kirjanpitolain säännöksiin, mutta kirjanpitolaki ja -asetus sisältävät kovin vähän erityisesti yhdistyksiin liittyviä säännöksiä. Merkittävin ohjeistus yhdistyksen kirjanpidon ja tilinpäätöksen erityispiirteistä löytyy kirjanpitolautakunnan lausunnoista. (Vierros, Pöyhönen & Kallio 2013, 44.) Kirjanpitolain perussäännökset kuitenkin koskevat kaikkia kirjanpitovelvollisia (sama, 45). Loimu kuvaa kirjassaan yhdistyksen kirjanpidon tehtävää seuraavasti:

Kirjanpidon tehtävänä on antaa oikea ja riittävä kuva tuottojen ja kustannusten syntymisestä, toiminnan tuloksesta ja yhdistyksen taloudellisesta asemasta. Pääsääntöisesti jokainen tili on pidettävä jatkuvasti sisällöltään samana. Sisältö voidaan kuitenkin muuttaa yhdistyksen toiminnan muuttuessa. (2007, 93.)

Aatteellisten yhdistysten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännössä on tiettyjä erityispiirteitä verrattuna yritystoiminnan liikekirjanpitoon. Yleisimpiä niistä ovat:

- tuloslaskelman ja taseen muoto
- taseen omaan pääomaan sisältyvät rahastot
- avustustuotot
- varainhankinta, lahjoitukset
- yleisavustukset
- konsernitilinpäätös (Vierros ym. 2013, 45–46.)

Tuloslaskelman keskeinen tehtävä on antaa oikea ja riittävä kuva yhteisön toiminnasta ja tuloksen muodostumisesta. Voittoa tavoittelemattomassa toiminnassa ei niinkään pyritä esittämään tiettyä eromääräistä tulosta, vaan pyritään toimintaan, jossa kulut vastaavat käytettävissä olevia tuottoja. (Vierros ym. 2013, 48–49.)

Kirjanpitoasetuksen mukaan aatteellisen yhteisön ja säätiön tuloslaskelma laaditaan ns. järjestökaavan mukaan (Vierros ym. 2013, 46; Kirjanpitoasetus 1:3 §). Järjestökaava noudattaa aatteellisen yhteisön ja säätiön talousprosessia, eli varsinaisen toiminnan, sijoitus- ja rahoitustoiminnan sekä varainhankinnan tuotot ja kulut esitetään omissa pääryhmissään (Perälä & Perälä 2006, 100).

4.1 Järjestökaava

Varsinaisessa toiminnassa esitetään yhdistyksen sääntöjen mukaisen toiminnan tuotot ja kulut (Vierros ym. 2013, 49). Myös liiketoiminta voidaan esittää varsinaisen toiminnassa silloin kun liiketoiminta palvelee enemmän varsinaisen toiminnan toteuttamista kuin varainhankintaa (sama, 50). Järjestökaava perustuu ajatukselle, että varsinaisen toiminnan tuotoilla pyritään ensin kattamaan varsinaisen toiminnan kulut niin pitkälle kuin mahdollista. Aatteellisen yhteisön toiminnan tarkoitus on kuitenkin usein sellainen, etteivät varsinaisen toiminnan tulot riitä kattamaan sen menoja. Jos varsinaisen toiminta on alikatteinen, se on katettava muista rahanlähteistä saatavilla tuotoilla. Kulujäämä merkitään tuloslaskelmaan miinusmerkkisenä. Ylijäämä merkitään plusmerkkisenä. Varsinaisen toiminnan alikatteesta syntynyt kulujäämä katetaan varainhankinnan sekä sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotoilla. Näiden jälkeen tuloslaskelmassa huomioidaan vielä mahdolliset satunnaiset tuotot ja kulut sekä saadut yleisavustukset, jonka jälkeen tuloslaskelma osoittaa tilikauden tuloksen. Kun tästä vielä vähennetään mahdollinen vapaaehtoisten varausten ja poistoeron lisäys tai lisätään niiden vähennys, tuloslaskelma osoittaa tilikauden yli- tai alijäämää. Pääryhmiin kuuluvien erien sisältö riippuu yhteisön toiminnan luonteesta. (Perälä & Perälä 2006, 100.)

Varsinaisen toiminnan tuotot ja kulut on esitettävä **toiminnanaloittain** tuloslaskelmassa tai sen liitteissä, mikäli varsinaisen toiminnan toiminnanalojen välillä on olennaisia eroja (Vierros ym. 2013, 50). Erillismenot kohdistetaan kullekin toiminnanalalle kirjanpidon tilien tai kustannuspaikkojen kautta. Yhteiskulut ovat kaikille toiminnanaloille yhteisiä. Myös ne on tilinpäätöksessä suositeltavaa jakaa eri toimintoille, jolloin ne esitetään kunkin toiminnanalan kohdalla omana eränään nimikkeellä ”osuus yhteiskuluista”. (sama, 51.) Tiettyä toiminnanalaa varten saatu avustus esitetään varsinaisen toiminnan ryhmässä kyseisen toiminnanalan tuottona. Yleisavustuksiin kirjataan yhdistyksen toimintaan yleisesti saadut avustukset. (Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli 2010, 58.)

Siinä tapauksessa, että osa aatteellisen yhteisön toiminnasta on katsottu veronalaiseksi elinkeinotoiminnaksi, on tuloslaskelman muoto hyvä olla sellainen, että verollinen ja veroton toiminta on suoraan johdettava tilinpäätöksestä. Veroilmoituksen laatiminen on tämän johdosta huomattavasti helpompaa. Liiketoiminta voi liittyä yhdistyksen varsinaiseen toimintaan, varainhankintaan tai sijoitus- ja rahoitustoimintaan. (Vierros ym. 2013, 52.)

Lahjoitustuotot kirjataan varainhankinnan tuottoihin. Lahjoituksena tulleiden varojen käyttöön voi liittyä erityismääräyksiä, jolloin ne rahastoidaan käytettäväksi tiettyyn käyttökohteeseen. Avustukset taas kirjataan joko varsinaisen toiminnan tuottoihin tai yleisavustuksiin. (Vierros ym. 2013, 58.)

Sponsorituotot ovat yritysten antamia lahjoituksia, mutta yritys saa usein tätä kautta näkyvyyttä mainonnan kautta, esim. urheiluseuran pelaajien varusteissa. Sponsorituottojen käsittelylle ei ole muodostunut vakiintunutta käytäntöä. Tilanteesta riippuen ne esitetään joko varsinaisen toiminnan tai varainhankinnan tuotoissa. (Vierros ym. 2013, 58.)

Rahankeräykseen liittyviä tuottoja ja kuluja on suositeltavaa seurata omilla tileillään tai kustannuspaikoillaan. Tämä helpottaa tilityksen laatimista ja tarkistamista. Rahankeräyslain mukaisesti keräykselle tulee avata oma pankkitili, eikä sillä tilillä saa olla muita tapahtumia kuin rahankeräykseen liittyviä. (Vierros ym. 2013, 60–61.)

Jäsenmaksutuotot esitetään tuloslaskelmassa varainhankinnan ryhmässä. Jäsenmaksusaamisten kirjaamisessa tulee noudattaa erityistä varovaisuutta. (Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli 2010, 40.)

Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotot ja kulut voidaan esittää pelkästään tuotto- ja kuluerien yhteissummasta varainhankinnan pääryhmän jälkeen. Tuottoja ovat esim. saadut osinko-, korko-, ja vuokratuotot. Kuluja voivat olla esim. yhtiövastikkeet ja lainojen korot. (Vierros ym. 2013, 63.)

4.2 Yhdistyksen tase, pääoma ja toimintakertomus

Yhdistyksille ja säätiöille ei ole säännelty erillistä tasekaavaa. Kirjanpitoasetuksessa esitetty tasekaava on tarkoitettu kaikille kirjanpitovelvollisille. Yhdistyksessä ja säätiössä erityisiä tase-eriä ovat omakatteisen rahaston varat ja pääoma, sidottujen rahastojen pääoma, vapaiden rahastojen pääoma, peruspääoma ja toimintapääoma. (Vierros ym. 2013, 71–72.)

Yhdistyksellä ei yleensä ole alkupääomaa lainkaan, vaan se saa ensimmäiset varansa yleensä jäsenmaksuista. Toiminnan ylijäämistä kertyy oma tase-erä, jota nimitetään toimintapääomaksi, käyttöpääomaksi tai vastaavaksi. (Vierros ym. 2013, 72.) Käytännössä rahastotkin tarkoittavat samaa kuin taseen oma pääoma. Ne ovat kertyneet tilikausien ylijäämien kautta. Mikäli niitä ei olisi rahastoitu, ne näkyisivät taseessa nimikkeellä ”edellisten tilikausien ylijäämä”. (sama, 80.)

Yhdistyslaki ei sisällä erityisiä määräyksiä toimintakertomuksesta. Pieni yhdistys voi jättää toimintakertomuksen laatimatta. Mikäli yhdistyksen säännöissä on toimintakertomukseksi nimitystä asiakirjasta määräyksiä, jotka koskevat pääsääntöisesti muita kuin taloudellisia seikkoja, on tällainen asiakirja Kirjanpitolautakunnan suositusten mukaisesti nimettävä ”vuosikertomukseksi” sekä pidettävä erillään kirjanpito-oikeudellisesta toimintakertomuksesta. (Vierros ym. 2013, 79.) Vuosikertomusta voi sanoa eräänlaiseksi markkinointiesitteeksi, jonka avulla kerrotaan jäsenille, rahoittajille, apurahansaajille, tiedotusvälineille ja muille sidosryhmille yhdistyksen toiminnan periaatteista ja merkityksestä (Perälä ym. 2008, 101).

5 TOIMINNAN RAHOITUS

Aatteellinen yhteisö ja säätiö tarvitsevat päämääränsä toteuttamiseen ja toiminnan ylläpitämiseen jatkuvaa ja säännöllistä rahoitusta. Rahoituskenttä on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenien aikana. Toimintaa avustaneiden julkisten yhteisöjen rooli on muuttunut toiminnan avustajasta palvelujen ostajaksi. Yksityisten yritysten mukaan tulo aatteellisten yhdistysten ja säätiöiden perinteisesti harjoittamaan toimintaan, on muuttanut julkisilla avustuksilla rahoitetun aatteellisen toiminnan palvelut kilpailuksi toiminnaksi. Rahoituskentän muutos on tuonut haasteita palveluiden hinnoitteluun ja talousarvion laadintaan. Yhdistysten toimintaa rahoitetaan yleensä palveluista saaduilla tuloilla, varainhankinnalla, avustuksilla ja lahjoituksilla sekä sijoitustoiminnasta saatavilla tuloilla. Vierasta pääomaa toiminnan rahoitukseen ei yleensä käytetä. (Perälä & Perälä 2006, 253–254.)

5.1 Palvelutoiminta

Usein yhdistykset on perustettu tuottamaan tiettyä palvelua, jonka tuottaminen on niiden varsinaista toimintaa (Perälä & Perälä 2006, 254). Varsinaisen toiminnan tulot ovat yleensä varsin pieniä, esimerkiksi jäseniltä tai yhdistyksen palveluja käyttäviltä perittyjä korvauksia, esimerkiksi osallistumismaksuja (Tomperi 2011, 133).

Julkisen sektorin palvelutuotantoa on supistettu v. 1990-luvun alun lamavuosista lähtien. Sen seurauksena yhdistyksille on siirtynyt uusia tehtäviä, ja niiden rooli palvelujen tuottajana on voimistunut. Palveluiden rahoitusvastuu on suurelta osin säilynyt edelleen julkisella sektorilla. Tämä tarkoittaa sitä, että yhdistys tuottaa palveluja julkisen sektorin asettamien laatutavoitteiden mukaisesti ja saa toiminnan järjestämiseen rahoitusta kunnilta. On myös ennustettu, että yhdistysten rooli palvelujen tuottajasta siirtyisi enemmän palvelujen kehittäjän ja laadun varmistamisen rooliksi. (Perälä ym. 2008, 35.)

5.2 Varainhankinta

Varainhankinnalla rahoitetaan yhdistyksen varsinaista aatteellista toimintaa. Varainhankintaa ovat esimerkiksi keräyksistä ja jäsenmaksuista saadut tuotot sekä liiketoiminnan tuotot ja kulut. Myös saadut lahjoitukset ovat yleensä varainhankintaa. (Perälä & Perälä 2006, 255–256.)

Keräystoiminnalla on suuri merkitys hyväntekeväisyysjärjestöjen toiminnan rahoituksessa. Varoja voidaan kerätä joko yhdistyksen varsinaiseen toimintaan tai johonkin tiettyyn hankkeeseen. Yleisiä keräysmuotoja ovat mm. lipaskeräykset, merkkien ja tarrojen myynti, puhelinkeräykset ja hyväntekeväisyyskonsertit. Rahankeräyksessä sovelletaan rahankeräyslakia, ja rahankeräykseen tarvitaan rahankeräyslain 5 §:n mukaan viranomaisen antama rahankeräyslupa. Rahankeräyksellä saadut varat on rahankeräyslain mukaan käytettävä keräysluvassa mainittuun tarkoitukseen. (Perälä & Perälä 2006, 256.) **Jäsenmaksu** oikeuttaa yhdistyksen jäsenyyteen määrääjäksi, ja se on useiden yhdistysten pääasiallinen rahoituslähde (sama, 258).

Liiketoiminnan harjoittaminen varainhankintatarkoituksessa on sallittua myös aatteelliselle yhteisölle ja säätiölle (Perälä & Perälä 2006, 261). Yhdistyslain 5 §:n mukaan yhdistys saa harjoittaa sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa,

- josta on määrätty sen säännöissä
- joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka
- jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena. (YhdL 26.5.1989/503 1:5 §.)

Osa yhdistyksistä toimii pääosin **lahjoituksina** saamallaan varoilla (Perälä ym. 2008, 36). Lahjoitukset ja testamentit ovat yleensä kertaluonteisia, ja ne ovat aina vastikkeettomia (Perälä & Perälä 2006, 261). Lahjoitukset saattavat myös tulla lahjoittajan pitempiaikaisen sitoutumisen seurauksena säännöllisinä kuukausilahjoituksina (Perälä ym. 2008, 36). Lahjoituksena voi antaa rahaa ja muuta omaisuutta tai esim. työsuorituksia (Perälä & Perälä 2006, 261).

Lahjoituksen tai testamentin antaja saattaa asettaa lahjoitetun omaisuuden tai sen tuoton käytölle määräyksiä, joita saajan on noudatettava. Tällöin varat rahastoidaan, jotta niiden käyttöä voidaan seurata. Mikäli lahjoitettujen tai testamentattujen varojen käytölle ei ole asetettu erityismääräyksiä, varat voidaan käyttää vapaasti säännöissä määrätyn tehtävän toteuttamiseen, eikä rahastointia tehdä. (Perälä & Perälä 2006, 263–264.) Lahjoituksilla toimintansa rahoittavien järjestöjen kannattaa varmistua raportointinsa avoimuudesta, jotta lahjoittajien luottamus säilyisi (Perälä ym. 2008, 37).

Sponsoritoimintana yritykset lahjoittavat yhdistyksille rahaa, palveluksia, tavaraa tai vapaaehtoistyötä. Sponsorina yritys sitoutuu rahalliseen tukeen, mutta odottaa vastinetta tuelle, esimerkiksi näkyvyyttä mainonnassa ja ilmoittelussa tai alennettua osallistumismaksua sponsoroimissaan tapahtumassa. (Perälä ym. 2008, 38.)

5.3 Saadut avustukset

Useiden yhdistysten ja säätiöiden toimintaa rahoitetaan pääosin avustuksin. Avustuksia myöntää yleensä julkisyhteisö tai keskusjärjestö. Avustus voi olla määrättyyn toiminnanalaan tarkoitettua tai investointiavustusta. Se voi olla myös tarkoitettu esim. lainojen lyhennyksiin tai korkokuluihin. Yleisavustus on yleisesti yhteisön toimintaa varten tarkoitettu avustus, jota ei avustuspäätöksessä ole kohdistettu millekään toiminnalle. Investointiavustuksiin liittyy usein palautusehto, jonka mukaan avustus joudutaan tietyissä tilanteissa maksamaan takaisin avustuksen myöntäjälle. Palautusvelvollisuus voi syntyä esim. silloin kun avustuksen kohteena olevan omaisuuden käyttötarkoitus on muuttunut tai avustuksen saaja on myynyt avustuksen kohteena olevan omaisuuden. (Perälä & Perälä 2006, 264–245.)

Monet yhdistykset saavat merkittäviä avustuksia esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys ry:ltä, eri ministeriöiltä, kunnilta ja monilta muilta tahoilta. Yhdistykset toteuttavat myös huomattavia kehittämissankkeita avustusten turvin. Niitä myönnetään eri ministeriöiden omista sekä niiden kanavoimista EU-kehittämissohjelmista. (Perälä ym. 2008, 35.)

5.4 Sijoitustoiminta

Sijoitusomaisuuteen kuuluvat varat eivät yleensä palvele välittömästi yhteisön tai säätiön varsinaista aatteellista tarkoitusta. Näiden varojen sijoittamisesta saaduilla tuotoilla rahoitetaan varsinaista aatteellista toimintaa. Sijoitusomaisuus voi olla esimerkiksi kiinteistöjä, osakkeita ja muita arvopapereita. Jotta vastuu sijoitustoiminnan riskeistä olisi selvä, kannattaa sijoitustoiminnan peruseriaatteista sopia esimerkiksi taloussäännössä tai sijoituspolitiikassa. (Perälä & Perälä 2006, 270–271.)

6 MAKSUVALMIUS

Maksuvalmius tarkoittaa yrityksen kykyä selviytyä lyhytaikaisista maksusitoumuksistaan niiden erääntyessä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yrityksellä on likvidejä varoja (esim. kassa, pankkitilit ja varmat myyntisaamiset) vähintään nopeasti erääntyvien velkojen verran. Silloin kun rahoitusomaisuuden ja lyhytaikaisten velkojen suhde on vähintään noin 1, yritystä voidaan pitää kassanhallinnan näkökulmasta maksuvalmiina. (Alhola & Lauslahti 2000, 130.) Tämä ns. Quick ratio tunnusluku voi kuitenkin antaa virheellisen kuvan, koska rahavirrat kulkevat yleensä epä-säännöllisesti. Siksi se tulisikin laskea ainakin kerran kuussa, ja varmistaa, että tunnusluvun trendi on nouseva. (Koski 2012, 25.) Quick ration käyttö ei yleensä sovellu yhdistyksille, koska niillä on harvoin vierasta pääomaa, ja lyhytaikainen vieras pääoma on jakajana tässä tunnusluvussa.

6.1 Dynaaminen maksuvalmius

Maksuvalmius voidaan jakaa kahteen osaan, dynaamiseen ja staattiseen. Dynaaminen maksuvalmius tarkoittaa sitä, että yritys saa juoksevasta toiminnastaan riittävästi tulorahoitusta juoksevien menojensa kattamiseen. Dynaamisuutta kuvaa tuloslaskelma. Dynaamisen maksuvalmiuden tarkoituksena on mitata yrityksen tulorahoituksen riittävyttä lyhytvaikutteisten menojen ja korkojen maksamiseen. (Alhola & Lauhahti 2000, 149.)

6.2 Staattinen maksuvalmius

Staattinen maksuvalmius taas tarkoittaa sitä, että yrityksellä on riittävästi rahaa tai nopeasti likvidoitavia varoja maksujen kattamiseen, ja sitä kuvaavat taseen nopeat erät, esim. rahoitusomaisuus. Staattista maksuvalmiutta voidaan sanoa rahoituspuskuriksi. (Alhola & Lauhahti 2000, 149.)

6.3 Maksuvalmiusseuranta

Kannattavillakin yrityksillä maksuvalmius voi joutua koetukselle esimerkiksi kasvuvaiheessa, jolloin uusiin toimintoihin sitoutuu paljon rahaa (Lindfors & Syvänperä 2010, 48). Kasvavan yrityksen käyttöpääoman tarve kasvaa mm. käyttöomaisuusinvestointien, suurempien varastojen ja myyntisaamisten sekä palkkakulujen muodossa. Kassavirtalaskelmaa voidaan käyttää apuna arvioitaessa, kuinka paljon kustannuksia (esim. henkilöstö, ostot ja investoinnit) voidaan synnyttää etu-

painotteisesti vaarantamatta yrityksen maksukykyä. (Koski 2012, 26.) Myös sellaisissa yhteisöissä, joissa tulot ja menot eivät kerry tasaisesti, maksuvalmiuden ylläpito on haasteellista (Lindfors & Syvänperä 2010, 10). Samoin kireän maksuvalmiustilanteen vallitessa yrityksen kannattaa seurata rahavirtoja ja käytettävissä olevia rahavarojaan säännöllisesti koko tilikauden ajan, ja tarvittaessa ryhdyttävä hyvissä ajoin toimenpiteisiin lisärahoituksen hankkimiseksi (sama, 113). Äkillistä kassa-alijäämää paikatessa rahan hinta muodostuu yleensä tavallista korkeammaksi, ja viivästyneistä maksuista joudutaan maksamaan lisäkorkoja, samoin neuvottelumahdollisuudet edullisista maksuehdoista heikkenevät. Rahoitusvaikeuksien seuraukset näkyvät täten myös kannattavuudessa. (sama, 48.)

6.4 Yhdistyksen maksuvalmiusseuranta

Tulos- ja rahoitusbudjetti laaditaan yleensä koko seuraavaksi toimintavuodeksi. Sellaisissa yhdistyksissä, joissa tulot ja menot eivät kerry tasaisesti maksuun ja joilla ei ole runsaasti likvidejä varoja, tarvitaan vuodeksi tehdyn rahoitusbudjetin lisäksi lyhyemmälle ajanjaksolle tehty arvio rahoitusasemasta. Tämän ns. maksuvalmius- kassa- eli likvideettibudjetin tehtävä on selvittää, miten yhteisö juoksevasti suoriutuu tulevista kassasta maksuista. Kassatilanteiden ennakkoinnilla pyritään välttämään yllättäviä maksuvaikeuksia ja toisaalta huolehtimaan siitä, ettei pidetä tarpeettomasti varoja huonotuottoisina rahavaroina. (Perälä & Perälä 2006, 281.)

Yhdistyksissä tavoitellaan yleensä nollatulosta. Moni yhdistys on sen vuoksi hyvin haavoittuvainen, varsinkin silloin, kun sillä ei ole juurikaan omaa varallisuutta. Sen tähden on usein järkevää kerätä omaa pääomaa ainakin sen verran, että yhdistyksen talous kestää ainakin yhden taloudellisesti epäonnistuneen tapahtuman, tai selviää, vaikka joku aiemmin saatu avustus jäisi jonakin vuonna saamatta. (Loimu 2007, 87.) Avustusten suhteen talousarviota laadittaessa onkin hyvä noudattaa varovaisuuden periaatetta. Lainaakin on helpompi saada jos yhdistyksellä on myös omaa pääomaa. (Pylkkänen 2009, 29.) Joskus taas ylijäämää on kertynyt tarpeettoman paljon. Silloin on hyvän käytännön mukaista ja perusteltua käyttää liiat varat jäsenten hyväksi (Loimu 2007, 87).

6.5 Kassabudjetti maksuvalmiuden hallinnan työkaluna

Tilinpäätöksen yhteydessä laadittava rahoituslaskelma antaa tietoa tulorahoituksen riittävytydestä, mutta pienten kirjanpitovelvollisten ei tarvitse sitä laatia (Lindfors & Syvänperä 2010, 110). Laki ei

velvoita myöskään yhdistyksiä laatimaan rahoituslaskelmaa. Suurimmille yhdistyksille ja säätoille voidaan kuitenkin suositella rahoituslaskelman laadintaa tilinpäätöksen informaatioarvon parantamiseksi. (Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli 2010, 152.) Myös tulosbudjetti antaa arvion tilikauden tuotoista ja kuluista sekä tuloksesta, mutta siitä ei näy yhteisön rahavarojen kehitys tai niiden riittävyys kaikkiin tuleviin kassasta maksuihin. Rahojen riittävyys on kuitenkin aina turvattava. (Perälä & Perälä, 2006, 278.) Koski TulosAkademia Oy:stä toteaa lehtikirjoituksessaan mm. näin: ”laskuja ja palkkoja ei voi maksaa tilinpäätöksessä näkyvällä voitolla vaan ainoastaan täysin likvideillä kassavaroilla.” (2012, 24).

Vältyäkseen maksuvalmiuteen liittyviltä yllätyksiltä, yrityksen kannattaa laatia kassabudjetti. Kassabudjetti perustuu samoihin laskelmiin kuin tulosbudjetti (Lindfors & Syvänperä, 2010, 48), ja se voidaan laatia samojen periaatteiden mukaan kuin rahoituslaskelma (Perälä & Perälä, 2006, 278). Kassabudjetti onkin eräänlainen rahoituslaskelma yrityksen omaan, sisäiseen käyttöön (Lindfors & Syvänperä 2010,110). Lähtökohtana on yrityksen rahaliikenne, eli kaikki kassaan tulevat ja sieltä suoritettavat maksut. Tulosbudjetin suoriteperusteiset luvut muutetaan maksu-perusteisesti, jolloin merkittävää on se, milloin asiakkaat maksavat laskunsa ja koska yritys itse maksaa laskunsa omille sidosryhmilleen. Laskelmissa on huomioitava kaikki rahaliikenne esim. investoinnit ja lainojen nostot sekä avustukset ja lahjoitukset. (sama, 48.)

Kassabudjetti tehdään tulosbudjetin jälkeen (Alhola & Lauslahti 200, 295). Tulosbudjettia ei voida vahvistaa ennen kuin kassabudjetin avulla on todettu, että yritykselle kertyy riittävästi rahavaroja sitoumusten ja velvoitteiden maksamiseen (Lindfors & Syvänperä 2010,113). Kassabudjetin avulla seurataan ja ennakoidaan yrityksen rahavarojen riittävyttä, ja vältytään rahan nopealta tarpeelta. Kassabudjetin tavoitteena on saada edulliset maksuehdot, alhaiset rahoituskulut ja hyvä tuotto ylimääräisille rahoille. (sama, 48.) Maksuvalmiuden varmistamisen lisäksi kassavirtalaskelmaa voidaan käyttää yrityksen optimaalisen kasvunopeuden määrittäjänä, siten, ettei yrityksen maksuvalmius vaarannu. Kassavirtalaskelmalla voidaan kasvaa hallitusti ja ajoittaa kassasta maksut tulojen mukaisesti, jolloin maksuvalmiuskriisi ei pääse yllättämään. (Koski 2012, 26.)

Kassavirtalaskelma toimii myös erinomaisena myynnin ohjauksen apuvälineenä. Jos yritys esimerkiksi ennakoi saavansa tiettyä kuukautena tietyn määrän myyntiä kassaan maksuna, tulee sillä olla hyvissä ajoin etukäteen riittävä määrä tarjouksia, asiakastapaamisia, tilauksia, myyntejä jne. tehtynä. Tässä tapauksessa kassavirran ennustaminen edellyttää johdolta myyntiprosessien aktiivista seurantaa ja tavoitteiden asettamista. Kassavirtalaskelmat pitäisikin tehdä yrityksen sisällä osana yrityksen sisäistä (myynnin) johtamisprosessia, eikä esim. ulkopuolisen kirjanpitäjän

toimesta. Voidaankin sanoa, että kassavirtalaskelma on yrityksen ja sen yksiköiden yksi kaikkein tärkeimmistä taloudenhallinnan työkaluista. (Koski 2012, 26.)

Kassabudjetti laaditaan usein manuaalisesti käyttäen taulukkolaskentaohjelmaa, ja tiedot kerätään manuaalisesti pankkitileiltä ja reskontrista. Kassaennuste on automatisoitavissa maksuennusteohjelmiston avulla, koska suurin osa tarvittavista tiedoista on löydettävissä osto- ja myyntireskontrasta. Maksuennusteohjelma voidaan integroida reskontriin liittymin, jolloin reskontrasta päivittyvät automaattisesti tiedot erääntyvistä maksuista. Maksuennusteen aikaväli pidentyy huomattavasti jos siihen yhdistää myös tiedot tilauskannasta. Kassaennustesovelluksessa voidaan tehdä myös kassaennusteen simulointia. (Lahti & Salminen 2008, 120.)

Jos yhdistys on arvonlisäverovelvollinen, tuottoja ja kuluja käsitellään tulosbudjetissa pääsääntöisesti ilman arvonlisäveroa. Kassabudjetissa summat pitää kuitenkin olla arvonlisäverollisina. Tämä siksi, koska asiakkaan maksaessa yrityksen laskun, pankkitilille tuleva suoritus sisältää arvonlisäveron. Samalla tavalla yrityksen itsensä maksama kululasku sisältää myös arvonlisäveron. Kempeleen Asukastupayhdistys ei toistaiseksi ole arvonlisäverovelvollinen, joten luvut saadaan sellaisenaan suoraan tuloslaskelmasta.

6.5.1 Asukastupayhdistysten kassaan maksuja

Asukastupayhdistysten kassaan maksuja ovat esim. jäsenmaksutulot, kirpputoripöytävuokratulot, kahvilaruokalatoiminnan myyntitulot, käsityömyynti, kirpputorimyynti, osallistumismaksut, kotipalvelutoiminnan tulot, talonmiespalvelutoiminnan tulot, atk-toiminnan tulot ja arpamyynti. Lainojen nostot kasvattavat rahavarojen määrää, samoin palkkatuet, avustukset ja lahjoitukset. Kassabudjetissa on ennakoitava, milloin rahat kulloinkin tarkalleen ovat yhdistyksen käytettävissä. Laskutusmyynnissä esimerkiksi rahan kertyminen pankkitilille tai kassaan riippuu myönnettyistä maksuehdoista.

6.5.2 Asukastupayhdistyksen kassasta maksuja

Verottajalle tilitettävä, kultakin kalenterikuukaudelta maksettava arvonlisävero maksetaan kyseistä kuukautta seuraavan toisen kuukauden 12. päivään mennessä. Palkat maksetaan palkanmaksupäivänä. Ennakonpidätykset ja sosiaaliturvamaksut maksetaan palkanmaksukuukautta seuraavan kuukauden 12. päivään mennessä. Vuosi-ilmoittajien työeläkevakuutusmaksut erääntyvät

sovitulla tavalla yhdessä tai useammassa erässä, ja lopullinen vakuutusmaksu lasketaan kalenterivuoden päätyttyä vuosi-ilmoituksen perusteella. Kuukausi-ilmoittajat maksavat työeläkevakuutuksen ennakkomaksua kuukausittain ilmoittamiensa palkkojen perusteella. Työttömyysvakuutusmaksusta, tapaturma- ja ryhmähenkivakuutuksesta tulee laskut alkuvuodesta ilmoitettujen palkkojen perusteella. Ennakkoverot maksetaan niiden eräpäivinä. Toiminnan vastuuvakuutus maksetaan myös yhdessä tai useammassa erässä, riippuen sen suuruudesta. Tapahtumakulut, puhelinkulut, toimistokulut, viranomaiskulut, postikulut, lehti-ilmoituskulut, siivouskulut, jätehuoltokulut ja mahdolliset vuokratulot täytyy ennakoita. Kaikissa ostolaskuissa tulee huomioida eräpäivä, jolloin raha lähtee pankkitililtä tai kassasta. Kahvilaruokalatoiminnan, ja mahdollisten muiden toimintojen kulut arvioidaan myös. On muistettava huomioida myös investoinneista aiheutuneet kulut samoin kuin mahdollisten lainojen korot.

6.5.3 Kassabudjetin laatiminen

Kassabudjettiin merkitään ensimmäiseksi kassavarat kauden alussa. Tähän lukuun sisältyy sekä pankkitilin että käteiskassan varat. Seuraavaksi eritellään budjettikauden muutokset kassavaroissa. Lopuksi kassavarojen muutos lisätään kauden alkusaldoon, jolloin saadaan kassa kauden lopussa. Kun kassabudjetti tehdään kuukausitasolla, voidaan kuukausittain tarkastella kyseisen kuukauden loppusaldoa. Saldon ollessa negatiivinen, yritys ei sinä kuukautena selviä maksuistaan. Kun tilanne tiedetään etukäteen, voidaan hyvissä ajoin suunnitella korjaavia toimenpiteitä rahojen riittävyyden varmistamiseksi. (Lindfors & Syvänperä 2010, 49.) Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esim. sekkitilin limiitti, lyhytaikainen pankkilaina, myyntisaamisten perinnän tehostaminen ja ostovelkojen maksamisen lykkääminen. Mikäli sittenkään ei päästä toteuttamiskelpoiseen budjettiin, joudutaan muuttamaan koko pitkän aikavälin rahankäyttöä varten tehtyä suunnitelmaa. (Martikainen & Martikainen 2006, 126.) Saldon ollessa positiivinen, yritys pystyy sinä kuukautena suoriutuman maksuvelvoitteistaan. Siinä tapauksessa, että saldo osoittaa yrityksellä olevan kassavaroja yli normaalin tarpeen, kannattaa harkita varojen tilapäistä sijoittamista parempituottoiseen kohteeseen kuin normaalille pankkitilille. (Lindfors & Syvänperä 2010, 49.)

7 BUDJETTI

Yritykset tekevät toimintansa tueksi lyhyen ja pitkän tähtäimen suunnitelmia. Budjetti on eräs työkalu tätä tarkoitusta varten. Budjetti on yrityksen toiminnan ohjausväline. ”Yritys asettaa sen avulla tavoitteensa, toteuttaa siinä määritellyjä toimenpiteitä ja tarkkailee sen tavoitteiden toteutumista.” (Neilimo & Uusi-Rauva 2005, 230.) Budjetointi ei ole lakisääteinen velvoite, kuten kirjanpito, mutta suunnitelmallisesti hoidetussa yrityksessä se yleensä liitetään osaksi yrityksen sisäistä laskentaa (Lindfors & Syvänperä, 2010, 9–10). Alhola ja Lauslahti määrittelevät budjetoinnin olevan yrityksen tietynä ajanjaksona toteutettavaksi tarkoitettun numeerisen toimintasuunnitelman laadintaa (2002, 273).

Yhdistyksissäkin tehdään budjetteja. Perälä & Perälä määrittelee kirjassaan talousarvion olevan yhteisön seuraavaa tilikautta varten tehtävän tuottojen ja kulujen sekä rahoitustapahtumien arvio, ja siitä selviää, miten toimintasuunnitelma on suunniteltu rahoitettavan. Talousarvion perusteella yhdistyksessä voidaan esimerkiksi määritellä seuraavan vuoden jäsenmaksut, anoa avustuksia sekä päättää jaettavista apurahoista. Usein avustuksen antaja vaatii hakemuksen liitteeksi yksityiskohtaisen budjetin, etenkin siinä tapauksessa, että avustaja sen perusteella määrää annettavan avustuksen tai sen ennakon suuruuden. (2006, 276.)

7.1 Budjetointivaihtoehtoja

Budjettikausi on se ajanjakso, jolta kertyvät tuotot ja kulut ovat budjetin tavoitelukuina. Budjettikauden pituuteen vaikuttaa budjetin käyttötarkoitus. (Jyrkkiö & Riistama 2004, 229.)

Vuosibudjetista puhutaan silloin kun budjettikausi on liikekirjanpidon tilikausi tai kalenterivuosi. Vuosibudjetti laaditaan siis vuodeksi kerrallaan. Budjettikauden jäljellä oleva budjetti vaihtelee siten, että se on pisimmillään vuoden alkaessa ja lyhimmillään vuoden loppupuolella ennen uuden vuosibudjetin laatimista. (Jyrkkiö & Riistama 2004, 230.)

Toimintoperusteisen budjetoinnin idea on arvioida organisaation resurssitarpeet ennakoitujen kysynnän perusteella ja kehittää toimintoja siten, että ne tuottavat asiakkaan näkökulmasta tarpeellisia asioita ja tekemisiä prosesseihin. Toimintoperusteinen budjetointi voi voimistaa asiakaslähtöisyyttä, koska toimintojen määrä arvioidaan asiakaskysynnän perusteella. Vuosibudjetissa taas arvioidaan käytössä olevia resursseja ja sitä, mitä niillä voidaan saada aikaan. Toimintopoh-

jaisen budjetoinnin tarkoituksena on kiinnittää huomiota resurssitarpeen vaihteluihin ja mahdolliseen resurssien vajaukseen tai ylitarjontaan. Tämä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella toimintojen ja prosessien tehokkuutta sekä kehittää niitä. (Järvenpää ym. 2010, 244–245.)

Rullaavassa ennustamisessa budjettiennuste laaditaan rullaavasti eteenpäin tietyksi ajanjaksoksi. Budjettia ei sidota tilikauteen, vaan se laaditaan aina tietyksi ajaksi eteenpäin, jolloin yrityksellä on koko ajan käytettävissään yhtä pitkän ajan ennuste eteenpäin. Tietoja päivitetään aina kun saadaan toteutuneita lukuja. (Jormakka, Koivusalo, Lappalainen & Niskanen 2011, 181.) Rullaava ennustaminen tapahtuu esimerkiksi siten, että lähin jakso, esimerkiksi kolme kuukautta, on aina tarkasti arvioitu, ja sitä seuraavissa kolmessa tai neljässä jaksossa tarkkuustaso on väljempi. Rullaavassa suunnittelussa toimintasuunnitelma on jatkuvasti voimassa esim. vuodeksi eteenpäin eikä ole sidottu tiettyyn ajanjaksoon kuten vuosibudjetissa. (Järvenpää ym. 2010, 250.) Rullaava ennustaminen sopii erityisesti aloille, joilla muutokset kysynnässä, hinnoissa ja kustannuksissa ovat suuria ja arvaamattomia, joissa toimiala on yleensäkin dynaaminen tai murrosvaiheessa, ja joissa yrityksen suuntaa joudutaan usein kauden aikana merkittävästi muuttamaan (Järvenpää, Partanen & Tuomela 2001, 175).

7.2 Budjetointimenetelmät

Budjetti voidaan laatia eri menetelmillä, ja eri menetelmiä voidaan yhdistellä yrityksen liiketoimintaan soveltuviksi. Budjetointi voidaan rakentaa joko ylhäältä alas, alhaalta ylös tai yhteistyömenetelmänä. (Alhola & Lauslahti 2000, 279; Neilimo & Uusi-Rauva 2005, 239; Jormakka ym. 2011, 180.)

Autoritaarinen menetelmä (break down) eli ylhäältä alas malli:

Ylin johto asettaa tavoitteet ja jakaa ne organisaatiossa alaspäin vastuualueille, joiden tehtävä on usein vain budjettierien koonti johdon ohjeiden mukaisesti. Tämän menetelmän etu on sen nopeus ja hallittavuus. Huono puoli on se, etteivät liiketoiminnasta vastaavat henkilöt välttämättä sitoudu asetettuihin tavoitteisiin, koska he eivät ole voineet itse niihin vaikuttaa. Heidän erityisosaamisensa ei myöskään pääse vaikuttamaan budjettiin riittävästi. Tämä menetelmä sopii yritykselle, joka toimii kriittisessä tilanteessa, esim. taloudellisissa vaikeuksissa, jolloin on tarpeen ohjata yritystä keskitetysti ja tarkasti johdon tavoitteiden mukaan. Samoin se sopii yrityksille, joiden henkilöstö ei hallitse riittävästi budjetin tekemiseen liittyviä asioita tai suuri osa henkilöstöstä on suorittavassa työssä esim. tehtaassa. (Alhola & Lauslahti 2000, 279; Neilimo & Uusi-Rauva 2005, 239.)

Demokraattinen menetelmä (build up) eli alhaalta ylöspäin malli:

Alhaalta ylöspäin rakennetussa mallissa saadaan organisaation koko osaaminen ja tietämys yrityksen käyttöön, koska rakentaminen lähtee käyntiin organisaation alemmilta tahoilta. Liikkeelle lähdetään osastojen tavoitteista ja tehdyistä budjeteista. Johdon tehtävä on luoda budjetoinnin yleiset kehykset ja tavoitteet sekä budjettien valmistuttua koota budjetit yhteen, ja sopeuttaa niitä tarvittaessa. Tämä menetelmä sitouttaa henkilöstön budjetointiin ja mahdollistaa erityisosaamisen hyödyntämisen budjetoinnissa. Menetelmän huonoja puolia ovat mm. hitaus, hallitsemattomuus ja kokonaisnäkemys puuttuminen. Menetelmä sopii hyvin menestyviin yrityksiin, joissa henkilöstön osaaminen on erinomaista. (Alhola & Lauslahti 2000, 280; Neilimo & Uusi-Rauva 2005, 239.)

Yhteistyömenetelmä (co-operation, iteration):

Yhteistyömenetelmä on edellä mainittujen menetelmien yhdistelmä, ja lienee nykyisin yleisin budjetointimenetelmä keskisuurissa ja suurissa yrityksissä. Tässä menetelmässä yritysjohto määrittelee budjetoinnin yleiset tavoitteet ja käytettävissä olevat resurssirajat yhteistyössä toiminto- ja tulosyksikköjohdon kanssa. Varsinainen budjetointi tapahtuu tulosyksiköissä, osastoissa ja toimunnoissa. Tämä menetelmä sitouttaa henkilöstön budjetointiin ja mahdollistaa erityisosaamisen hyödyntämisen budjetoinnissa. Menetelmä on jossain määrin hidas ja ehkä myös hieman byrokrattinenkin, sillä se vaatii usein useita budjettikierroksia ennen kuin se saadaan yhteisesti hyväksytyksi. (Alhola & Lauslahti 2000, 280; Neilimo & Uusi-Rauva, 2005, 239.)

Budjetointimenetelmät voivat vaihdella yrityksen elinkaaren ja taloudellisen tilanteen myötä. Nuori ja pieni yritys tarvitsee tehostettua suojaa markkinoiden kilpailua vastaan, jolloin sen budjetointi kannattaa keskittää yritysjohdolle break down –periaatteen mukaan. Liikeyrityksen kasvaessa sen toiminnot monipuolistuvat ja organisaatio suurenee. Tällöin yrityksen johto ei enää voi olla perillä kaikista yksityiskohdista, ja budjetointi muuttuu enemmän yhteistyömenetelmän suuntaan. Mitä suuremmaksi yritys kasvaa, sitä enemmän käytetään yhteistyömenetelmää. (Neilimo & Uusi-Rauva, 2005, 242.)

7.3 Budjetin laatiminen

Budjetointityö on hyvä aloittaa käymällä läpi seuraavan tilikauden toimintasuunnitelma, ja miettimällä, miten se vaikuttaa yrityksen tuloksen muodostumiseen ja taloudelliseen asemaan. Tärkeää on kartoittaa mm. liiketoiminnan kehitys, markkinointitoimenpiteet, investoinnit ja henkilöresurssit (Lindfors & Syvänperä, 2010, 10, 13). Huomioitavia seikkoja ovat myös kilpailuympäris-

tön muuttuminen, yleinen taloudellinen kehitys sekä uusien normien vaikutus yritystoimintaan (Neilimo & Uusi-Rauva, 2005, 232).

7.3.1 Yhdistysten budjetointikäytänteitä

Myös yhdistyksen toiminnan ja talouden suunnittelu kannattaa aloittaa toimintasuunnitelmasta ja talousarviosta. Toimintasuunnitelma on seuraavalle tilikaudelle tehty suunnitelma yhdistyksen toiminnasta. Toimintasuunnitelman tulee perustua yhdistyksen sääntöihin, toiminta-ajatukseen ja toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. (Perälä & Perälä, 2006, 275.) Talousarviosta pitäisi siis selvittää, miten toimintasuunnitelma on suunniteltu rahoitettavan (sama, 276). Ehdotuksen talousarvoksi laatii hallitus, ja yhdistyksen syyskokous hyväksyy sen sellaisenaan tai muuttaa sen mieleiseksi (Loimu 2007, 86–87).

Yleinen tapa yhdistyksissä valitettavasti on laatia talousarvio edellisen vuoden tilinpäätöksen pohjalta, mutta sillä ei silloin ole mitään yhteyttä seuraavan vuoden toimintasuunnitelmaan. Talousarvion laadinnassa kannattaa noudattaa varovaisuuden periaatetta, eli tulot kannattaa arvioida mieluummin ala- kuin yläkanttiin ja menot pikemminkin liian suurina kuin liian pieninä. Arvioinnin apuna kannattaa käyttää edellisen vuoden tilinpäätöstä ja kustannusrakennetta. (Loimu 2007, 87.)

Voittoa tavoittelemattomat yleishyödylliset yhdistykset tavoittelevat yleensä nollatulosta. Yhdistyksellä ei kuitenkaan ole monesti juurikaan varallisuutta, ja se on silloin hyvin haavoittuvainen. Omaa pääomaa olisikin järkevää kerätä edes sen verran, että yhdistyksen talous kestää jonkin taloudellisesti epäonnistuneen tapahtuman tai sen että aiemmin saatu avustus jäisi jonakin vuonna saamatta. Jos yhdistykselle on kertynyt ylijäämää tarpeettoman paljon, on hyvän käytännön mukaista käyttää ne jäsenten hyväksi, ja tehdä alijäämäinen talousarvio. (Loimu 2007, 87.)

7.3.2 Osabudjeteista pääbudjetteihin

Varsinainen budjetointityö aloitetaan osabudjeteista. Yleisimpiä osabudjetteja ovat myyntibudjetti, ostot/tuotanto, henkilöstökulubudjetti ja investointibudjetti. Osabudjetit riippuvat yrityksen tai yhdistyksen toiminnasta. Osabudjetteja laadittaessa on huomioitava yleisen kustannustason nousun vaikutus, esimerkiksi vuokrankorotukset. Myös palkankorotukset on huomioitava. Summat esitetään pääsääntöisesti ilman arvonlisäveroa, paitsi sellaiset erät, joista ei saa tehdä arvonlisävero-

vähennyksiä, esim. edustuskulut, ovat budjetissa arvonlisäverollisia. Budjetit tehdään suoriteperusteisesti, kuten tilinpäätöskin. (Lindfors & Syvänperä 2010, 17–18.) Jos yhdistys tai yritys ei ole arvonlisäverovelvollinen, summat sisältävät myös arvonlisäveron.

Budjetointi aloitetaan monesti **myyntibudjetista**, koska sillä on suuri vaikutus yrityksen muihin toimintoihin. Myynnin jakautuminen eri tuotteisiin tai palveluihin tai erityyppisille asiakkaille vaikuttaa suoraan yrityksen kustannusrakenteeseen esimerkiksi markkinointipanosten ja henkilöstöresurssien muodossa. Myyntibudjettia laadittaessa on hankittava tietoa myynnin osatekijöistä kuten kokonaismarkkinoista, kilpailijoista, asiakkaista, hinnoittelusta, tuotevalikoimasta ja omasta kapasiteetista. Myyntibudjetti voidaan laatia esimerkiksi tuotteittain tai palveluittain, tuote- ja palveluryhmittäin, asiakkaittain, asiaryhmittäin, henkilöittäin ja yksiköittäin. (Lindfors & Syvänperä 2010, 26–27.)

Valmistusbudjetti sisältää budjettikauden aikana tarvittavien työsuoritusten, aineiden ja tarvikkeiden, energian, huolto- ja korjauspalvelujen kustannukset (Jyrkkiö & Riistama 2004, 234).

Aineiden ja tarvikkeiden hankinnat merkitään **ostobudjettiin**. Yrityksen toiminta voi perustua esimerkiksi muualta ostettujen tuotteiden, itse valmistettujen tuotteiden tai palvelujen myymiseen (Lindfors & Syvänperä 2010, 28). Aineksia ja tarvikkeita ei hankita samassa tahdissa kuin niitä käytetään tai myydään, vaan niitä joudutaan varastoimaan. Ostot pyritään suunnittelemaan valmistusbudjetin pohjalta siten että voidaan käyttää hyväksi hintojen kausivaihtelut ja tarjouskilpailut. (Jyrkkiö & Riistama 2004, 235.)

Henkilöstökulut merkitään **henkilöstökulubudjettiin**. Etenkin palveluja tuottavassa yrityksessä henkilöstökulujen osuus kustannuksista voi olla suuri. Palkkoihin ja palkkioihin liittyvät sivukulut on myös huomioitava budjetissa. Myös lomapalkkavelan lisäys kirjataan kuluksi joka kuukausi, jolloin työntekijä ansaitsee lomaa. (Lindfors & Syvänperä 2010, 32.)

Investointibudjettiin merkitään esimerkiksi kaluston hankinnat. Kirjanpitolain mukaan pysyviin vastaaviin kuuluvan aineellisen omaisuuden hankintameno aktivoidaan ja kirjataan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaan poistoina kuluksi (Kirjanpitolaki 5:5.1 §). Investointibudjetista siirretään tulosbudjettiin kuluksi poistoja koskeva osuus (Lindfors & Syvänperä 2010, 36). Myös rahoitusbudjettia varten on selvítettävä, mitä maksuja investoinneista aiheutuu (Jyrkkiö & Riistama 2004, 235).

Tiedot kootaan osabudjeteista yrityksen pääbudjetteihin, jotka ovat tulosbudjetti ja rahoitusbudjetti. Niiden avulla voidaan muodostaa ennakoitu rahoitustase, josta käy ilmi budjetin vaikutus yrityksen rahoitusasemaan. (Jyrkkiö & Riistama 2004, 236.)

Tulosbudjettiin kootaan osabudjeteista kaikki tuotot ja kustannukset (Jyrkkiö & Riistama 2004, 236). Näiden lisäksi täytyy vielä budjetoida liiketoiminnan muut kulut sekä rahoitustuotot ja -kulut. Sen jälkeen voidaan budjettiin laskea tuloverot. (Lindfors & Syvänperä 2010, 38.) Liiketoiminnan muita kuluja voivat olla esimerkiksi henkilöstön työterveyskulut ja ruokailukulut, toimitilojen ylläpitoon liittyvät kulut, koneiden ja kaluston leasingmaksut ja ylläpitokulut sekä matkakulut, edustuskulut ja markkinointikulut (sama, 39). Yhteiset kulut jaetaan sovittujen jakoperusteiden mukaisesti kullekin osastolle. Jos yrityksellä on luottoja, niistä kannattaa laatia erillinen osabudjetti, josta selviää lyhennysten, korkojen ja lainanhoitokulujen erääntyminen. (sama, 40.)

Sen jälkeen kun kaikki tulokseen vaikuttavat erät on merkitty tulosbudjettiin, lasketaan tilikauden tulovero. Henkilöyhtiössä tulo jaetaan verotettavaksi yhtiömiesten kesken. Ammatin- ja liikkeenharjoittajan yritystoiminnan verotettava tulo verotetaan yrittäjän henkilökohtaisena tulona. (Lindfors & Syvänperä 2010, 41.) Yhteisöissä vero on v. 2014 säännösten mukaan 20 % verotettavasta tulosta (Verohallinto 2013, viitattu 1.11.2014). Verotettavan tulon selvittämiseksi kirjanpitoa on oikaistava verotussäännösten mukaisesti. Verotuksessa vähennyskeltottomia kuluja ovat mm. lahjoitukset muille kuin verohallinnon nimeämille, sakot ja rangaistusmaksut, välittömät verot, verojen viivästysseuraamukset, käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappiot ja arvonalennukset sekä pakolliset varaukset (Lindfors & Syvänperä 2010, 41). Myös edustuskulut ovat kokonaisuudessaan vähennyskeltottomia v. 2014 säännösten mukaan (Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360 16.1 §). Nämä erät lisätään tulokseen (Lindfors & Syvänperä 2010, 41). Tuloksesta vähennetään mm osinkotulojen verovapaa osuus (sama, 42).

Kun tulosbudjetti on valmis, kannattaa tarkastella, onko se asetettujen tavoitteiden mukainen. Budjetti ei useinkaan ole heti ensimmäisellä kerralla valmis, vaan sitä joudutaan joiltakin osin arvioimaan uudelleen. Budjettia tarkasteltaessa on hyvä asettaa se edellisen tilikauden ja kuluvan tilikauden ennusteen rinnalle, jolloin voi tutkia yrityksen taloudellisen tuloksen kehittymistä. Lukuja kannattaa myös tarkastella prosentteina liikevaihdosta. Kulujen osuus liikevaihdosta saatakin prosenteiksi muutettuna kertoa enemmän kuin eurot. (Lindfors & Syvänperä, 2010, 43.)

7.3.3 Yhdistyksen tulosbudjetti ja sen kokoaminen

Tulosbudjetti on arvio tilikauden tuotoista ja kuluista sekä niiden erotuksesta muodostuvasta tuloksesta. Se toimii taloudenhoidon suunnitelmana ja toimintaohjeena yhteisön toimihenkilöille. (Perälä & Perälä 2006, 277.)

Yhdistyksen tulosbudjetti tehdään vastuualueittain tuloslaskelman muotoon ja sen erien järjestystä noudattaen, jolloin arvioitujen ja toteutuneiden tuottojen ja kulujen vertailu on helppoa. Sisäiseen käyttöön tehty tulosbudjetti voi olla julkaistavaa tuloslaskelmaa yksityiskohtaisempi, ja siihen voidaan liittää myös erien selityksiä. Tavallista on, että tulosbudjettiin liitetään erillinen kirjallinen selvitys budjetin perusteista. (Perälä & Perälä 2006, 277.)

Suuremmissa yhdistyksissä ja säätiöissä eri vastuualueiden toiminnasta vastaavat henkilöt laativat budjetit vastuualueittain. Näistä budjeteista kootaan sitten yhdistyksen tai säätiön kokonaisbudjetti. (Perälä & Perälä 2006, 278.)

7.4 Budjetin täydentäminen

Jos vaikkapa kassabudjetti osoittaa, että tarvitaan lainaa kassa-alijäämän paikkaamiseen, tulosbudjettiinkin on lisättävä rahoituskulut kuten lainannosto- ja korkokulut. Nämä kulut on huomioitava myös verolaskelmassa, sillä verotettava tulo pienenee, ja näin ollen myös tilikauden verot pienenevät. Ennen kuin päädytään rahoittamaan vieraan pääomaan avulla, kannattaa tutkia, voiko vaikkapa myyntisaamisten maksuja nopeuttaa tai perintää tehostaa, tai voisivatko tavarantoimittajat myöntää pidempiä maksuaikoja. Kannattaa myös tutkia, onko jouduttu maksamaan viivästysseuraamuksia sekä sitä, onko investoinnit tehty oikeaan aikaan. Jos näistä aiheutuu toimenpiteitä, muutokset täytyy huomioida myös kassabudjetissa. (Lindfors & Syvänperä 2010, 64–65.)

Toimintakauden aikana **yhdistykselle** saattaa tulla tapahtumia, joita ei ole huomioitu talousarviossa. Ennen kuin tapahtuman toteuttaminen aloitetaan, on siitä laadittava talousarvio, jonka avulla voidaan selvittää, onko toteutukseen taloudellisia mahdollisuuksia, ja tarvitaanko kenties tilapäistä rahoitusta kassa-alijäämän kattamiseen. (Kuusiola 2002, 97.)

7.5 Tase-ennuste

Tase-ennusteella saadaan selville arvio yrityksen taloudellisesta asemasta budjettikauden lopussa. Sen avulla pyritään tarkastelemaan yrityksen omaisuuden ja pääomarakenteen kehitystä budjettikauden aikana. Tase-ennusteen vastaavaa -puoli koostuu yrityksen omaisuuseristä, jotka on jaettu pysyviin ja vaihtuviin vastaaviin. Pysyviin vastaaviin kuuluvat mm. koneet ja kalusto. Vaihtuvia vastaavia ovat vaihto- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvat erät. Taseen vastattava-puoli näyttää, miten yrityksen pääoma on jakaantunut omaan ja vieraaseen pääomaan. Mitä enemmän yrityksessä on omaa pääomaa suhteessa vieraaseen pääomaan, sitä vakavaraisempi se on. Suurin osa taseen eristä saadaan suoraan osa- ja kassabudjetista. Tase-ennusteen tekemisen pohjana on budjettivuoden aloittava tase. (Lindfors & Syvänperä 2010, 65–66.)

7.6 Budjettiseuranta ja raportointi

Seuranta (valvonta, control) tarkoittaa menettelyä, jonka avulla yrityksessä varmistetaan, että sen toiminta vastaa tehtyjä suunnitelmia ja että asetetut tavoitteet on saavutettu. Tavoitteet kuuluvat aina seurantajärjestelmään, sillä ilman tavoitteita ei ole seurattavaa. (Lindfors & Syvänperä 2010, 77.)

Taloudellisten tulosten saavuttamista seurataan raportoinnin avulla. Raportointi on syytä luoda sellaiseksi, että yrityksen johto saa mahdollisimman tarkan kuvan yrityksen kannattavuudesta, maksuvalmiudesta ja vakavaraisuudesta sekä asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Mitä parempi raportointi on, sitä nopeammin kyetään reagoimaan sellaisiin tilanteisiin, joissa suunnitelmat eivät toteudu. (Lindfors & Syvänperä 2010, 9.)

Pk-yrityksissä tarkastellaan kannattavuutta usein tulosraporteista. Tasetakin kannattaa tarkastella maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden kehitystä silmällä pitäen. Tuloslaskelmasta ja taseesta voi myös laskea tunnuslukuja. (Lindfors & Syvänperä 2010, 12.)

Budjettiseurannassa budjetteja verrataan toteutuneisiin lukuihin ja tunnistetaan poikkeamat. Järjestelmä perustuu usein yrityksen laskentajärjestelmän tuottamaan tietoon kuten kirjanpitojärjestelmään ja sen tuottamiin raporteihin. Järjestelmästä vastaava henkilö, esim. kirjanpitäjä tai tilitoimisto tuottaa raportit sovituin väliajoin yrityksen johdon käyttöön. (Lindfors & Syvänperä 2010, 77.)

Raporttien tarkoitus ei ole poikkeamien ilmaantuaessa syyllisten etsiminen ja osoittelu, koska se voi johtaa ihmiset rangaistuksen pelossa tekemään budjetit epärealistisesti, esim. aliarvioimalla tuotot ja yliarvioimalla kulut. Raportit tuleekin nähdä koko yrityksen oppimiskeinoina ja lähtökohdanna yritystoiminnan kehittämiseksi entistä parempaan suuntaan. (Lindfors & Syvänperä 2010, 78–79.) Ei pidä myöskään unohtaa suotuisia poikkeamia, sillä niiden taustalla olevat tekijät tulee jatkossa tehokkaasti hyödyntää (sama, 86).

Jos yrityksellä on erillisiä osastoja tai projekteja, laaditaan niille omat budjettinsa, jotka ovat osa yrityksen kokonaisbudjettia. Niiden kustannus seuranta suoritetaan esim. kustannuspaikka- tai projektinumerolla varsinaisen tilinumeron lisäksi. (Lindfors & Syvänperä 2010, 90.)

7.7 Budjettiseuranta ja raportointi yhdistyksen näkökulmasta

Aatteellisen yhdistyksen toiminnan tarkoituksena ei ole tuottaa voittoa. Kuitenkin tuloraportointi on myös näissä tärkeää, sillä tuottojen on oltava menoja suuremmat, jotta toimintaedellytykset, investoinnit ja kehittämistoimenpiteet olisivat mahdollisia. Tuloraportointi myös tuottaa informaatiota siitä, mitä kukin toiminto maksaa. Tämä tieto on tärkeää päätöksentekoa varten. (Perälä & Perälä 2006, 283.)

Perälän & Perälän mukaan yhdistykset raportoivat hallitukselle yleensä 3-4 kertaa vuodessa. Suuremmissa yhteisöissä raportointi voi tapahtua useamminkin. Raportti sisältää informaation toteutuneesta toiminnasta, tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Raportti sisältää myös analyysin toteutuneen ja suunnitellun toiminnan eroista, toteutuneiden ja budjetoitujen tuottojen ja kulojen eroista sekä toteutuneen ja budjetoidun rahoitusaseman eroista. Raportissa voi myös sisältää analyysin toteutuneiden lukujen ja edellisen vuoden vastaavan ajankohdan lukujen eroista sekä tilinpäätösennuste. Raportit voidaan laatia toiminnanaloittain siten, että jokaisesta toiminnasta vastaava henkilö laatii raportin omalta vastuualueeltaan. (Perälä & Perälä 2006, 283.)

Jos yhdistys tuottaa palveluita tai harjoittaa taloudellista toimintaa, kustannusrakenteen kehitystä tulee seurata koko ajan, jotta välttyttäisiin esimerkiksi ennakoitua suuremmasta tappiosta. Liian suuri voittokaan ei ole hyväksi, sillä siitä voi seurata yllätyksellisiä veroseuraamuksia. Tähän liittyen hinnoittelun oikeellisuutta on tarkasteltava määräjain ja säännöllisesti. (Pylkkänen 2009, 35.)

Talousarvion toteutumisen seurannassa on erittäin tärkeää, että toteutuneet ja arvioidut tuotot ja kulut ovat saman nimikkeen alla ja että ne on jaksotettu samalla tavalla tuloslaskelmassa ja budjetissa (Perälä & Perälä 2006, 280).

Suuremmissa yhdistyksissä ja säätiöissä budjettierot selvitetään vastuualueittain. Erojen analysointi on osa sisäistä kontrollia. Sen avulla varmistutaan siitä, että tulot ja menot toteutuvat yhdistyksen kokouksen tai hallituksen asettamissa rajoissa, ja myös siitä, että toiminta vastaa suunniteltua. Budjettierojen selvitykset on syytä tehdä kirjallisesti, koska budjettierojen analyysi on osa sisäistä kontrollia. Toimintasuunnitelma ja talousarvio toimivat myös valvonnan välineinä. Ja koska ne ovat yleensä jäsenten antamia raameja, on tärkeää, että toimintaa myös ohjataan näissä puitteissa. Talousarvio on kuitenkin vain arvio, joten sillä ei voida tarkasti ennustaa tulevaa. Tämän vuoksi esim. yhdistyksen taloussäännössä on hyvä sopia, miten talousarvion mahdolliset ylitykset ja alitukset käsitellään ja hyväksytään. (Perälä & Perälä 2006, 281.)

8 YHDISTYKSEN VEROTUS

8.1 Tuloverovelvollisuus

Yleishyödyllinen yhdistys on tuloverolain mukaan verovelvollinen vain saamastaan elinkeinotulosta sekä muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tuottamasta tulosta kunnalle ja seurakunnalle. (TVL 3:23.1 §.) Verohallituksen ohjeiden mukaan yhdistyksen toiminnan on oltava hyödyllistä ja yleistä. Elinkeinotoiminnan harjoittaminen ei ole ”yksinomaaisesti ja välittömästi” yleistä hyvää toteuttavaa toimintaa. Monet yleishyödylliset yhdistykset kuitenkin harjoittavat yleishyödyllisen toimintansa ohessa myös elinkeinotoimintaa, jolloin niitä verotetaan elinkeinotulon osalta. (Perälä & Perälä 2003, 291–292.)

Yhteiskunnan muuttuessa myös yhdistysten toimintaympäristö ja -edellytykset ovat muuttuneet. Julkiset avustukset ovat pienentyneet, ja yhdistysten on täytynyt kehittää varainhankintamuotoja, jotka ovat lähellä liiketoimintaa. Nykyään yhdistysten katsotaankin kilpailevan samoilla markkinoilla yritysten kanssa. (Pylkkänen 2009, 1.) Elinkeinotoiminnan tunnusmerkkinä pidetäänkin usein sitä, että yhdistys toimii kilpailuolosuhteissa harjoittaen samanlaista toimintaa kuin elinkeinonharjoittajat (Verohallinto 2014, 2.3.2, viitattu 17.7.2014).

Elinkeinotoiminta ei saa olla yhdistyksen pääasiallista toimintaa. Vähäinen elinkeinotoiminta sallitaan yleishyödyllisyyttä menettämättä, jos elinkeinotoiminnan tarkoituksena on saada varoja yleishyödyllisen tarkoituksen toteuttamiseen. Jos yhdistys harjoittaa elinkeinotoimintaa liian laajasti, sitä ei voida pitää yleishyödyllisenä, vaikka sillä olisi myös yleishyödyllistä toimintaa. Jos yhdistys menettää yleishyödyllisyysstatuksensa, se on verovelvollinen kaikesta tulostaan. Verotajan yleishyödyllisyysratkaisu tehdään vuosittain, mutta kokonaisvaltaisesti, eli ratkaisu tehdään tarkastelemalla yhdistyksen toimintaa useamman vuoden ajalta (Verohallinto 2014, 1.1.3, viitattu 17.7.2014). Jos yhdistyksen liiketoiminta on muuttunut laajaksi tai jos yhdistys muuten sitä haluaa, se voi muuttaa yhdistyksen osuuskunnaksi (Laki taloudellista toimintaa harjoittavan yhdistyksen muuttamisesta osuuskunnaksi 502/1989 1 §).

Esimerkiksi seuraavia kriteerejä käytetään arvioitaessa sitä, onko kyse yhteisön elinkeinotoiminnasta: vieraan pääoman käyttö, sitoutuneen pääoman suuri määrä, toimintaan palkattu henkilökunta, ansiotarkoitus / voiton tavoittelu, toiminnan laajuus / suuri liikevaihto, toiminnan jatkuvuus /

säännöllinen toistuvuus, käyvän markkinahinnan käyttäminen, toimiminen kilpailuolosuhteissa, toiminnan kohdistuminen tavanomaisiin kauppatavaroihin tai suoritteisiin (Verohallinto 2014, 2.3.1, viitattu 17.7.2014). Myös palkkatuki verollisessa liiketoiminnassa työskentelevän henkilön palkkaamiseksi on verollista tuloa (Pylkkänen 2009, 69).

Tuloverolain mukaan yleishyödyllisen yhdistyksen elinkeinotulona ei pidetä mm. toiminnan rahoittamiseksi järjestetyistä arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä eikä niiden yhteydessä harjoitetusta tarjoilu- ja myyntitoiminnasta saatua tuloa. Jäsenlehdistä saatu tulo sekä adressien, merkkien, korttien ja viirien myynnin muodossa suoritettu varojenkeräys on myös verovapaata. Hoitolaitoksissa hoito-, askartelu- tai opetus-tarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynti tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatu tulo on verovapaata. Myös bingoerien pitämisestä saatu tulo sallitaan. (TVL 3:23 §.)

Yleishyödyllisen yhdistyksen henkilökohtaiset tulot, kuten esimerkiksi jäsenmaksut, osingot, korot ja vuokratulot osakehuoneistosta sekä lahjoitukset ovat normaalisti yleishyödylliselle yhdistykselle verovapaata. Julkisyhteisöjen toiminta- ja investointiavustukset ovat verovapaata, elleivät ne kohdistu verolliseen elinkeinotoimintaan. (Verohallinto 2014, 2.1, viitattu 17.7.2014)

Verohallitus on antanut ohjeita erityiskysymyksiin kuten messu- ja näyttelytoimintaan, sosiaali- ja terveydenhoitopalveluihin, kahvila-, kioski- ja ravintolatoimintaan, koulutustoimintaan, hanketoimintaan, kulutushyödykkeiden myyntiin, kirpputoritoimintaan, kiinteistötuloon ja kiinteistön käyttöön. (Verohallinto 2014, 2 ja 3, viitattu 18.7.2014). Myös talkootyöstä on omat ohjeensa (Verohallinto 2014, 2.5.1, viitattu 18.7.2014). Jokainen yhdistys on erilainen, joten yhdistykset voivat hakea verotuskysymyksissä verohallinnolta etukäteen ennakkoratkaisua. Hakemus tehdään kirjallisesti, se on vapaamuotoinen ja maksullinen. (Verohallinto 2012, viitattu 18.7.2014) Rekisteröimätön yhdistys on tuloverotuksen kannalta yhtymä, ja sen saama tulo verotetaan sen osakkailta (Verohallinto 2014, 1, viitattu 17.7.2014).

8.2 Arvonlisäverovelvollisuus

Arvonlisäverolain 4 §:n mukaan tuloverolaissa tarkoitettu yleishyödyllinen yhdistys on verovelvollinen vain jos sen toiminnasta saatua tuloa pidetään veronalaisena elinkeinotulona (Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501 2:4 §). Tämä arvonlisäverolain suora viittaus tuloverolakiin merkitsee sitä,

että arvonnlisäverotuksessa yhdistystä pidetään yleishyödyllisenä samoin perustein kuin tuloverotuksessa (Vierros ym. 2013, 225).

Tuloverolain mukaan arvonnlisäverollisina tuloina ei pidetä mm. toiminnan rahoittamiseksi järjestettyistä arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä eikä niiden yhteydessä harjoitetusta tarjoilu- ja myyntitoiminnasta saatua tuloa. Jäsenlehdistä saatu tulo sekä adressien, merkkien, korttien ja viirien myynnin muodossa suoritettu varojenkeräys on myös verovapaata. Hoitolaitoksissa hoito-, askartelu- tai opetustarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynti tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatu tulo on verovapaata. Myös bingopelien pitämisestä saatu tulo on arvonnlisäverotonta. (Vierros ym., 2013, 226.)

Yleishyödyllinen yhdistys ei ole arvonnlisäverovelvollinen sellaisen toiminnan osalta, joka liittyy yleishyödylliseen tarkoitukseen.

Yleishyödyllinen yhteisö on kuitenkin alv-velvollinen:

- toiminnasta jota pidetään tuloverotuksessa veronalaisena elinkeinotoimintana. Vähäinen toiminta on kuitenkin rajattu arvonnlisäverotuksen ulkopuolelle.
- tarjoilupalvelun ottamisesta omaan käyttöön.
- kiinteistöhallintapalvelun ottamisesta omaan käyttöön. (Verohallinto 2013. viitattu 1.11.2014.)

Jos yleishyödyllinen yhdistys harjoittaa arvonnlisäverollista toimintaa, on sen ilmoittauduttava arvonnlisäverollisten rekisteriin. Jos liikevaihto jää tilikauden (12 kk) aikana alle 8 500 euron, ilmoittautumista ei tarvitse tehdä. Jos yhdistys harjoittaa liiketoimintaa, voi se halutessaan hakeutua vapaaehtoisesti arvonnlisäverovelvolliseksi, jolloin se on verovelvollinen kaikesta liiketoiminnan muodossa harjoitetusta toiminnastaan, ellei toimintaa ole erikseen säädetty verottomaksi. (Verohallinto 2013. viitattu 1.11.2014.) Jos tilikauden liikevaihto on enintään 8 500 euroa, verovelvollinen saa huojennuksena koko tilikaudelta tilitettävän arvonnlisäveron. Jos liikevaihto on yli 8 500 euroa mutta alle 22 500 euroa, arvonnlisäveroa huojennetaan osittain. (Verohallinto 2011. viitattu 1.11.2014.)

Arvonnlisäverolain säännökset tiettyjen tavaroiden ja palveluiden verovapaudesta koskevat yhtä lailla yleishyödyllisiä yhdistyksiä kuin muitakin kaupallisia yhteisöjä ja elinkeinonharjoittajia. Tällaisten tavaroiden ja palvelusten myynnit ovat siten arvonnlisäverosta vapaita, vaikka yhdistys harjoittaisi liiketoimintaa. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi kiinteistöjen ja osakehuoneistojen myynti, terveyden- ja sairaanhoitopalvelu, sosiaalihuoltopalvelut, koulutus sekä rahoitus- ja vakuutuspalvelut. (Vierros ym. 2013, 228–231.)

Yleishyödyllisyyden käsitteeseenhan kuuluu ajatus siitä, että yhdistyksen toiminnan päätarkoitus on muu kuin tulojen hankkiminen. Siitä johtuen juuri yleishyödyllisten yhdistysten kohdalla erilais-
ten tukien ja avustusten osuus toiminnan rahoittamisessa on varsin merkittävä. Tukien ja avus-
tusten arvonlisäverollisuus on tulkinnanvaraista. (Vierros ym. 2013, 224.)

Arvonlisäverovelvollisten rekisteriin merkityn yhdistyksen on kuten yritystenkin ilmoitettava arvon-
lisäveron tiedot kausiveroilmoituksella ja maksettava myyntiensä mukainen arvonlisävero verotilil-
le. Arvonlisäverotuksen laskutusvaatimukset koskevat myös yhdistyksiä. (Verohallinto 2013, vii-
tattu 18.7.2014.)

8.3 Verotuskysymykset Kempeleen Asukastupayhdistys ry:ssä

Kempeleen Asukastupayhdistys ry:n pitämä kahvilaruokala katsotaan verotuksessa elinkeinotoi-
minnaksi, ja siten tuloverotettavaksi toiminnaksi. Kahvila on kaikille avoin, ja sen voidaan katsoa
kilpailevan muiden vastaavaa toimintaa harjoittavien yritysten kanssa. Alussa, kun toiminta oli
laajempaa, sinne oli myös palkattu useita henkilöitä töihin. TE-keskukselta saatu, heitä koskeva
palkkatuki katsottiin yhdistyksen verotettavaksi tuloksi, koska palkkatuki kohdistettiin elinkeino-
toiminnaksi luokiteltavaan toimintaan. Toiminnanjohtajan palkkakuluista saatu palkkatuki taas
kohdistuu varsinaiseen toimintaan eikä liiketoimintaan, joten hänen palkkatuet eivät ole verotetta-
vaa tuloa.

Asukastupa oli myös arvonlisäverovelvollinen silloin kun se harjoitti ruokalatoimintaa. Tilikauden
liikevaihto oli yli 8 500 ja ylitti myös tuon alarajahuojennuksen ylärajankin eli 22 500 euron. Ruo-
kalatoiminnan muututtua v. 2014 alusta pelkäksi kahvilatoiminnaksi tilikauden liikevaihdon arvioi-
tiin jäävän alle 8 500 euron, joten yhdistys poistettiin arvonlisäverollisten rekisteristä.

9 TUTKIMUKSEN SELOSTAMINEN

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Kempeleen Asukastupayhdistys ry. Työn tarkoitus oli kartoittaa Oulun seudun yleishyödyllisten yhdistysten talouden suunnittelua, maksuvalmiuden hallintaa ja rahoitusta sekä suunnitella toimeksiantajayhdistykselle rahan lähteiden pohjalta työkalu eli kassabudjetti rahojen riittävyyden seurantaan. Laadin myös tulosbudjettipohjan talouden suunnittelua helpottamaan.

Tutkimus painottui yleishyödyllisiin yhdistyksiin, erityisesti asukastupayhdistyksiin. Tietoperusta käsitteli maksuvalmiuden hallintaa ja budjetointia. Koska toimeksiantajalla oli tarve kehittää myös rahoitustaan, käsitelin teoriaosuudessa myös yhdistysten rahoituskeinoja. Yleiskuvan luomiseksi esittelin hieman yhdistystoimintaa yleensä sekä pääkohdat yhdistysten kirjanpidon erityispiirteistä. Myös verotuksen pääkohdat otettiin esille, koska elinkeinotulo ja arvonalisävero on otettava huomioon yhdistyksen rahoituskeinoja suunniteltaessa. Lähteinä käytettiin alan tunnettujen asiantuntijoiden kirjoittamia teoksia sekä luotettavia ja ajantasaisia internetsivuja.

Tutkimusstrategiana oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, koska halusin saada selville yhdistysten avainhenkilöiden kokemuksellisia näkökulmia siitä, millaisia käytäntöjä näillä yhdistyksillä oli rahavarojen riittävyyden seurantaan sekä miten ne rahoittivat toimintaansa. Tutkimustyyppinä oli konstruktiiivinen tutkimus, sillä kehittämistehtävänä oli laatia kassa- ja tulosbudjettipohjat Kempeleen Asukastupayhdistys ry:n kassan hallintaan. Tutkimusmenetelmänä oli myös toimintatutkimus, koska tein osallistuvaa havainnointia toimiessani Kempeleen Asukastupayhdistys ry:n taloudenhoitajan tehtävissä. Tiedonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu eli teemahaastattelu.

Aluksi valitsin tutkimukseen osallistuvat yhdistykset ja suunnittelin haastattelukysymykset. Saadakseni kattavamman kuvan Oulun seudun asukastuvista valitsin tutkimukseeni yhden uudehkon sekä kaksi kauemmin toiminutta asukastupaa. Jotta tutkimukseni antaisi monipuolisen kuvan yhdistysten käytänteistä talouden suunnittelussa ja seurannassa, otin mukaan myös kolme muun alan yhdistystä. Haastateltavat yhdistykset olivat Ala-Temmeksen kyläyhdistys ry, Kaakkurin suuralueen asukasyhdistys ry, Limingan Musiikkiyhdistys r.y., Meritulli-Heinäpään asukasyhdistys ry, Oulunsalon asukastupa-yhdistys ry ja Rantalakeuden Eläkkeensaajat RES ry. Yhdistyksistä vanhin on toiminut 1960-luvulta lähtien, seuraavaksi vanhin 1970-luvulta lähtien, ja loput on perustettu 2000-luvulla. Yksi yhdistys on jäsenjärjestö, ja kaikki muut ovat itsenäisiä. Yhdistysten jäsenmäärä on 25–250 jäsentä.

Tutkimusongelmasta riippuen on tarkoituksenmukaista valita haastateltavat tutkittavaa asiaa koskevan asiantuntemuksen tai kokemuksen perusteella. Tällöin on tärkeää, että haastateltavalla on omaehtoinen kokemus asiasta. (Vilkkä 2005, 114.) Haastateltaviksi halusin yhdistysten avainhenkilöistä taloudenhoitajan, toiminnanjohtajan tai hallituksen puheenjohtajan, koska he yleensä ovat eniten yhdistyksen taloushallinnon kanssa tekemisissä. Haastatteluissa ilmenikin, että he olivat aktiivisia yhdistystoimijoita, ja olleet ko. tehtävissä jopa vuosikymmenen.

Pidin tärkeänä tavata haastateltavat henkilökohtaisesti, jotta saisin rikkaampaa aineistoa. Valitsin tutkimuksen haastattelumenetelmäksi puolistrukturoidun eli teemahaastattelun, jossa kysymykset toimisivat keskustelun runkona, mutta ne saattaisivat elää itse haastattelutilanteessa (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 97). Teemahaastattelun etuna lomakehaastatteluun verrattuna on se, että sen aikana on mahdollista varmistaa, että haastateltavat ymmärtävät kysymykset oikein (Vilkkä 2005, 105). Tämä seikka on tärkeä, kun arvioidaan tutkimuksen validiutta. Toisin sanoen tutkimus mittaa sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. (sama, 161.) Koska halusin luoda haastattelutilanteeseen avointa ilmapiiriä ja saada täsmällisempää ja monipuolisempaa tietoa asioista, lähetin saatekirjeen ja kysymykset haastateltaville etukäteen sähköpostitse. Haastattelu on vuorovaikutusta, joka vaatii osallistujien välistä luottamusta (Ojasalo ym. 2009, 97). Kerroin saatekirjeessä, että haastattelu nauhoitetaan sekä sen, ettei haastateltavien henkilötietoja paljasteta, eikä vastauksia voida jälkikäteen yhdistää mihinkään haastateltavaan. Vilkkä kehottaa teoksessaan Tutki ja kehitä välttämään kysymyksiä, joihin haastateltava voi vastata ”kyllä” tai ”ei” (2005, 105). Tutkimuskysymyksiä laatiessani vältin käyttämästä johdattelevia kysymyksiä, ja käytin paljon käsityksiä ja kokemuksia kartoittavia kysymyksiä, jotka alkoivat sanoilla mitä, miten, millainen. Kysymyslomakkeet sekä saatekirje ovat tämän opinnäytetyön liitteenä.

Haastatteluaijoja sovittaessa, jokaisessa yhdistyksessä tutkimukseeni suhtauduttiin myönteisesti, ja haastatteluaijo järjestyi taustalta heijastuvasta kiireestä huolimatta. Haastattelupaikaksi sovittiin kullekin haastateltavalle tuttu paikka. Nauhoitin haastattelut, ja tein samalla myös muistiinpanoja. Seuraavaksi litteroin haastattelut eli kirjoitin ne auki tallenteilta. Koska tässä tutkimuksessa vain vastausten sisällöllä on merkitystä, haastattelu voitiin litteroida ylimalkaisemmin eli käyttämällä yleiskieltä. Jos käytetyillä sanoilla ja sanavalinnoilla olisi ollut merkitystä tutkimuksen kannalta, litterointi olisi pitänyt tehdä sanatarkasti (Ojasalo ym. 2009, 99). Ensin kirjoitin haastattelut auki yhdistyksittäin. Sitten kokosin vastaukset haastattelukysymyksittäin allekkain. Seuraavaksi ryhmittelin vastaukset tutkimusongelmittain eli poimin jokaisen tutkimuskysymyksen alle kyseeseen aihepiiriin kuuluvat vastaukset. Tässä kohdassa totesin, että tutkimus vastaa tutkimuskysy-

myksiin. Koska asukastupien vastaukset olivat aika lailla samansuuntaisia, valitsin analyysitavaksi ns. ilmiöiden esiintymisen määrän laskemisen. Vaikkei tutkimukseni tarkoitus ollutkaan todistaa teoriaa oikeaksi, tutkimuksen tulokset näyttävät vastaavan käytettyä tietoperustaa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksella saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin. Vastaukset on koottu tutkimuskysymyksittäin seuraavasti:

Millaista on yhdistysten budjetointi?

Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa yhdistyksessä tehtiin budjetti itse eikä esim. tilitoimistossa. Haastateltavat kertoivat, että budjetti laaditaan edellisen vuoden tietojen sekä uuden toimintasuunnitelman pohjalta. Pääpaino budjetissa on palkoissa, palkkatuissa ja avustuksissa. Budjetin tekeminen katsotaan vaikeaksi avustusten saannin epävarmuuden vuoksi.

Miten yhdistykset seuraavat maksuvalmiuttaan?

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa yhdistyksissä pidettiin maksuvalmiuden tarkkaa seuraamista erittäin tärkeänä, mutta missään ei kuitenkaan ollut käytössä kassabudjettia. Kahdessa yhdistyksessä tehdään omia, lyhyen tähtäimen laskelmia. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa asukastuvissa suunnitelmat ja päätelmät tehdään kirjanpitäjien kuukausittain tai harvemmin ajamien tuloslaskelmien ja kustannuspaikkaraporttien perusteella. Pankkitilin saldo on se, josta lähdetään liikkeelle. Siihen lisätään tiedossa olevat tulot ja vähennetään tiedossa olevat menot.

Haastatelluista viisi koki olevansa riittävän tietoinen yhdistyksensä taloudellisesta tilasta. Yhdessä yhdistyksessä sanottiin asian tilan olevan tyydyttävä. Kolmessa yhdistyksessä rahojen riittävyyden seuraaminen oli helppoa, ja arviot tehtiin edellisten vuosien toiminnan perusteella. Näistä kahdella yhdistyksellä on riittävästi likvidejä varoja, joten kassakriisiä ei sen vuoksi pääse syntymään. Kolmessa yhdistyksessä puolestaan rahojen riittävyyden arviointi oli vaikeaa. Syyksi sanottiin mm. hinnoittelun riittävyyden arvioimisen vaikeus, sillä yleishyödyllisyydestä johtuen myytävien palveluiden ja tavaroiden hinnoittelussa on oltava maltillinen, muttei tappiollakaan kannata myydä.

Neljässä yhdistyksessä kuudesta oltiin sitä mieltä, että talouden suunnitteluun olennaisesti vaikuttavat asiat olivat enemmän etukäteen tiedossa olevia kuin vaikeasti ennustettavia. Tulopuoli oli tutkimuksen mukaan vaikeimmin ennustettavissa. Tavaroiden ja palveluiden kysynnän päivittäinen arvioiminen koettiin hankalaksi, sillä esimerkiksi asukastuvilla ruokailijoiden kävijämäärä

vaihtelee, samoin kuin myytävien palveluiden kysyntä. Menot pystytään tutkimuksen mukaan arvioimaan aika tarkkaan, ja niistä voidaan mahdollisuuksien mukaan myös tinkiä. Yhdessä yhdistyksessä avustusten saannin epävarmuus aiheutti suurimman epävarmuustekijän maksuvalmiuden ennusteisiin.

Viidessä tutkimukseen osallistuneista yhdistyksistä ei ollut paljon myyntilaskutusta, joten näillä yhdistyksillä myyntisaataviin ei sitoudu merkittäviä pääomia. Maksuehtona käytettiin 14 päivää netto. Asukastupayhdistyksillä on luottosopimukset ja -kortit elintarvikekauppoihin, ja yhdistykset käyttävät ahkerasti myös erikoistarjousia hyväkseen. Saamisia seurataan viidessä tutkimukseen osallistuneessa yhdistyksessä tilioitteelta, ja yhdellä yhdistyksellä on käytössä reskontra. Yhdellä yhdistyksellä, jolla on paljon lyhyelle ajanjaksolle ajoittuvaa myyntilaskutusta, saamisten seuraminen tilioitteelta koetaan työlääksi.

Miten yhdistykset rahoittavat toimintaansa?

Yleishyödyllisen yhdistyksen tarkoitus ei ole tuottaa toiminnallaan voittoa, vaan sen toimintaa arvioidaan sen mukaan, kuinka se on toteuttanut sen säännöissä mainittua aatteellista tarkoitustaan. Yhdistys siis hankkii tuloja, jotka se uhraa menoina tuottaakseen suoritteita eli aatteellista toimintaa, jota varten se on perustettu. (Perälä & Perälä, 2006 30.) Aatteellisen yhdistyksen toiminnan tarkoitus on usein sellainen, etteivät varsinaisen toiminnan tulot riitä kattamaan edes välttämättömiä menoja. Rahaa kuitenkin tarvitaan, jotta yhdistys pystyy toimimaan. Yhdistysten täytyykin harjoittaa varainhankintaa jotta niiden varsinainen toiminta olisi taloudellisesti mahdollista. (Tomperi 2011, 130–135.)

Asukastuvat ovat ns. kolmannen sektorin toimijoita, ja tuottavat alueelleen monenlaisia palveluja pientä korvausta vastaan. Palveluista perimillään korvauksilla ne pyrkivät kattamaan toiminnasta aiheutuneita kuluja. Tutkimuksen mukaan asukastupien yleisin tulon lähde on kahvila/ruokalatoiminta. Asukastuvilla tehdään myös mm. pientä korjausompelua ja myydään siellä valmistettuja käsitöitä. Puuverstaassa tehdään kalusteita ja esineitä sekä tilaustyönä että myymälässä myytäväksi. Talonmiespalveluihin kuuluu esim. ruohikon leikkaaminen kesällä ja lumen luonti talvella sekä pieniä korjaustöitä. Asukastuvalla voi huollattaa sekä polkupyörän että tietokoneen. Tietokoneen huoltajan voi tilata myös kotikäynnille. Erilaisten kurssien, esimerkiksi atkurssien järjestäminen kuuluu monen asukastuvan toimintaan. Asukastupien tiloja voi varata kokousten pitämistä varten, ja tilata niihin kahvitarjoilun. Pienimuotoinen kotipalvelutoimintakin

on mahdollista. Kirpputorit ja erilaiset toritapahtumat ovat myös oleellinen osa toimintaa. Jäsenmaksun suuruus asukastupayhdistyksillä oli tutkimuksen mukaan 10–20 euroa jäseneltä.

Muut tutkimukseen osallistuneet yhdistykset rahoittavat toimintaansa mm. jäsenmaksuilla, osallistumismaksuilla, kurssimaksuilla, erilaisten tapahtumien ja virkistystoiminnan tuotoilla, myyjäisillä ja arpajaisilla. Kahvin ja pullan myynti erilaisissa tapahtumissa on tutkimuksen mukaan hyvin yleinen tulonhankkimismuoto. Jäsenmaksun suuruus näissä yhdistyksissä oli 12–25 euroa.

Yleishyödyllisyyden käsitteeseen kuuluu ajatus siitä, että yhdistyksen toiminnan päätarkoitus on muu kuin tulojen hankkiminen. Siitä johtuen juuri yleishyödyllisten yhdistysten kohdalla erilaisten tukien ja avustusten osuus toiminnan rahoittamisessa on varsin merkittävä. (Vierros ym. 2013, 224.) Kunnat myöntävät vuosittain hakemuksen perusteella harkintansa mukaan ja oman talousarvionsa puitteissa yhdistyksille erisuuruisia avustuksia. Jokainen tutkimukseen osallistunut yhdistys oli saanut kunnalta yleisavustusta toimintaansa. Avustuksia myöntävät myös erilaiset säätiöt tai yleishyödylliset järjestöt (esim. RAY). Erilliset hankkeet rahoitetaan yleensä julkisyhteisöjen myöntämällä rahoituksella. (Yhdistystoimijat, viitattu 31.7.2014.) Tutkimuksen kohteina olevista yhdistyksistä viisi kuudesta oli saanut hankerahoitusta. Suurin rahoittaja oli ELY-keskus ja Leader-toimintaryhmä. Myös Oikeusministeriöltä, Säveltaidetoimikunnalta (Taike), Suomen Kulttuurirahastolta, Nouseva Rannikkoseutu ry:ltä (Norsu) sekä kunnalta oli saatu tukia. Haastatteluhetkellä oli neljällä kuudesta yhdistyksestä menossa hankerahoituksella tuettava projekti. Oulun kaupungissa sijaitsevat asukastuvat saavat tietoa rahoitusmahdollisuuksista Oulun eri alueiden yhteistyöryhmistä. Kaikilla tutkimukseen osallistuneet yhdistykset hyödyntävät myös erilaisia yhdistysverkostoja. Myös mediaa seurataan ahkerasti, samoin internetiä. Tiettyä, vuosittain toistuvaa tapahtumaa varten eräälle yhdistyksille on muodostunut omat, vakiintuneet rahoituskanavansa.

Kaikki hankerahoitusta käyttäneet yhdistykset tekivät itse hankebudjetit. Hankkeiden haku-, seuranta- ja loppuraporttien teko koetaan työlääksi, mutta yhdistykset ovat suoriutuneet siitä hankerahoittajilta ja kaupungilta saatujen neuvojen avulla. Raportointivaatimukset vaihtelevat rahoittajittain. Jotkut rahoittajat esimerkiksi vaativat hankkeesta erillisen tilintarkastuksen. Kahdessa tutkimukseen osallistuneessa asukastuvassa koettiin hankkeen vaikutuksien arvioiminen erittäin vaikeaksi. Kaikkien hankerahoitusta käyttäneiden yhdistysten on täytynyt rahoittaa itse hankkeita ennen kuin ovat saaneet rahaa rahoittajalta kuitteja ja kirjanpitoa vastaan. Kaksi yhdistystä käytti etukäteisrahoitukseen omia varojaan. Kaksi yhdistystä on saanut kunnalta lainaa myönteistä hankepäätöstä vastaan, ja yksi yhdistys on viime vuosina saanut vuosittaisen hankeavustuksensa etukäteen.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet asukastuvat rekrytoivat henkilökuntansa ns. välityömarkkinoilta palkkaamalla palvelukseensa työttömiä työnhakijoita, jotka ovat oikeutettuja Työ- ja elinkeinotoimiston myöntämään korkeimpaan korotettuun palkkatukeen. Lisäksi kunnat maksavat yhdistyksille ns. kuntalisää oman kuntansa työttömän työnhakijan palkkaamista varten. Asukastuvilla on myös paljon työkokeilussa olevia henkilöitä, jotka eivät ole työsuhteessa asukastupaan. Jos yhdistys on saanut hankerahoittajalta tukea johonkin hankkeeseen, hankkeen palkkakulut maksetaan hankerahoista. Muut yhdistykset toimivat vapaaehtoisvoimin ja tarvitsevat palkattua työvoimaa vain hetkellisesti ja erityistilanteisiin. Nämä yhdistykset palkkaavat henkilöstön avoimilta työmarkkinoilta ilman palkkatukimahdollisuutta. Kaikissa haastatelluissa yhdistyksissä tehtiin yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa esimerkiksi järjestämällä yhteisiä tilaisuuksia ja tekemällä talkootyötä. Myös avustuksia haetaan yhdessä.

Mitä haasteita yleishyödyllisyys aiheuttaa yhdistysten budjetointiin, varainhankintaan ja rahoitukseen?

Yhdistyslain mukaan yhdistys saa harjoittaa vain sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena (Yhdistyslaki 26.5.1989/503 1:5 §). Monet yleishyödylliset yhdistykset kuitenkin harjoittavat yleishyödyllisen toimintansa ohessa myös elinkeinotoimintaa, jolloin niitä verotetaan elinkeinotulon osalta (Perälä & Perälä 2003, 292). Jos yhdistys harjoittaa elinkeinotoimintaa liian laajasti, sitä ei voida pitää yleishyödyllisenä, vaikka sillä olisi myös yleishyödyllistä toimintaa.

Niin Kempeleen Asukastupayhdistyksen, kuin tutkimukseen osallistuneiden muidenkin asukastupien kahvila/lounasmyynti katsotaan verotuksessa elinkeinotoiminnaksi. Myös suurin osa muistakin asukastupien palvelujen ja tavaroiden myynnistä katsotaan arvonlisäveron sekä tuloveron piiriin kuuluvaksi toiminnaksi. Kempeleen Asukastupa ei kuitenkaan toistaiseksi ole arvonlisäverovelvollinen, koska sen tilikauden liikevaihto jää alle 8 500 euron. Muut tutkimukseen osallistuneet yhdistykset eivät olleet tulovero- eivätkä arvonlisäverovelvollisia.

Yhdistysten kirjanpito

Yleiskuvan saamiseksi oli tärkeää tietää se, miten kunkin yhdistyksen kirjanpito oli hoidettu. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden asukastupien kirjanpito oli ulkoistettu tilitoimiston hoidettavaksi,

koska tilitoimiston hoitaman kirjanpidon sanottiin olevan edullisempaa kuin se, että palkkaisi oman kirjanpitäjän yhdistyksen ulkopuolelta. Asukastupien rahastonhoitaja ja/tai toiminnanjohtaja seuraavat kuitenkin yhdistyksen taloudellista tilaa kirjanpidon kuukausiraporttien ja tiliotteiden pohjalta sekä hoitavat laskujen maksut ja myyntilaskutuksen. Tutkimukseen kuuluvista muista yhdistyksistä kahdella oli oma jäsen kirjanpitäjänä.

11 POHDINTA

Tutkimuksessa oli kahden tyyppisiä yhdistyksiä; sellaisia, jotka harjoittivat liiketoimintaa yleishyödyllisen toimintansa ohella, ja sellaisia, joilla oli ainoastaan yleishyödyllistä toimintaa. Toimiessani Kempeleen Asukastupayhdistyksen taloudenhoitajana, olen huomannut, että liiketoimintaa harjoittavan yleishyödyllisen yhdistyksen kirjanpito ja koko taloudenhoito on erittäin haasteellista. Kuten opinnäytetyössäni aiemmin on todettu, aatteellisen yhdistyksen toiminnan tarkoitus on usein sellainen, etteivät varsinaisen toiminnan tulot riitä kattamaan edes välttämättömiä menoja. Tämän johdosta yhdistys mm. harjoittaa varainhankintaa ja hakee avustuksia ja hankerahoitusta varsinaisen toimintansa mahdollistamiseksi. Tutkimuksesta kävi ilmi, että kaikki asukastuvat ja yksi muun alan yhdistys olivat ulkoistaneet kirjanpitonsa. Tämä on ymmärrettävää, sillä liiketoiminnan, verotuksen ja hankerahoituksen tultua osaksi yhdistyksen toimintaa, ei yhdistyksestä useinkaan löydy ammattitaitoista henkilöä kirjanpitoa hoitamaan. Suosittelen kirjanpidon ulkoistamista myös Kempeleen Asukastuvalla viimeistään siinä vaiheessa, kun sen toiminta alkaa olla yhtä monimuotoista kuin se on Oulun asukastuvilla.

Mielestäni Kempeleen Asukastupayhdistyksen kirjanpito tulisi jatkossa tehdä maksuperusteisesti, koska silloin kassabudjettiin saisi toteumatiedot suoraan kunkin kuukauden tuloslaskelmasta, eikä tarvitsisi erikseen miettiä sitä, milloin maksu on tapahtunut. Tämä on erittäin tarkoituksenmukaista ainakin siinä tapauksessa, että kirjanpito siirretään vaikkapa tilitoimiston hoidettavaksi, ja kassabudjettia seurataan ja päivitetään asukastuvalla. Toimiessani tämän yhdistyksen taloudenhoitajana, olen käytännössä huomannut, että kassabudjetti on ehdoton työkalu rahojen riittävyyden varmistamiseksi. Siksi on mielestäni erittäin tärkeää, että sellainenkin henkilö, jolla ei ole varsinaista kirjanpidon osaamista, pystyy sitä käyttämään mahdollisimman helposti. Tämä on tärkeää myös sen vuoksi, että jos kassabudjetin käyttö koetaan vaikeaksi, siitä saatetaan helposti luopua.

Useat yhdistykset saavat toiminansa tueksi avustuksia ja lahjoituksia. Lahjoittajat ja avustuksen antajat asettavat usein avustusten käytölle määräyksiä. Tällä tavalla ne tavallaan ohjaavat yhdistyksen toimintaa haluamaansa suuntaan. Tämä luonnollisesti vaikuttaa myös toimintasuunnitelmaan ja budjettiin. Täytyy myös tarkistaa, että vaadittu toiminta on yhdistyksen sääntöjen mukaista.

Hankkeiden käynnistäminen saatetaan kokea raskaaksi, sillä hankkeen toteuttaminen vaatii usein projektisuunnitelman ja projektiryhmän perustamista. Hankerahoitus vaatii lisäksi tarkkaa talou-

denhoitoa sekä erilaisten selvitysten ja raporttien tekemistä. Myös vaikeaselkoiset hakemusasiakirjat saattavat olla syynä hankkeen kariutumiseen heti alkuunsa. Kaikki yhdistykset eivät myöskään koe löytävänsä tai saavansa riittävästi tietoa erilaisista rahoitusmahdollisuuksista.

Hankerahoituksessa on tyypillistä se, että yhdistyksen täytyy ensin itse rahoittaa hanke ja hakea vasta jälkikäteen myönnettyä maksatusta kuluja vastaan. Varsinkin toimintansa alkuvaiheessa olevilla yhdistyksillä ei useinkaan ole omaa pääomaa käytettävissä välirahoituksen ajaksi. Jos omaa pääomaa ei ole tai välirahoitusta ei järjesty, maksuvalmius vaarantuu, ja hanke saattaa tästä syystä kariutua kokonaan. Tutkimuksen mukaan jotkut yhdistykset ovat saaneet kunnalta välirahoituksena lainaa myönteistä hankepääätöstä vastaan. Tässä on tutkimuksen mukaan kuitenkin kuntakohtaisia eroja, ja tämä johtaa mielestäni siihen, että yhdistykset joutuvat eriarvoiseen asemaan toiminnan kehittämissäyrityksissään. Myös pankkilainoitusta on käytetty, mutta harvemmin, koska sen koetaan olevan kallista.

Avustusten haku- ja maksuajat eivät ole yhteneväisiä budjettikauden kanssa, jonka vuoksi yhdistykset joutuvat usein laatimaan budjetin ennen kuin niillä on tiedossa se, paljonko ne saavat hankerahoitusta/avustusta tai saavatko ollenkaan. Budjetin tekeminen on hankalaa, ja yhdistyksissä saatetaan usein tehdä kaksi budjettia, toinen, joka perustuu avustukseen tai hankerahoitukseen ja toinen ilman tätä.

Pylkkäsen mukaan yhdistyksissä pelätään, että avustukset lakkaavat kokonaan, jos yhdistyksellä on varoja pankkitilillä. Hän kehottaa tekemään toimintasuunnitelman ja talousarvion huolellisesti, ja vaikkapa ”korvamerkitsemään” nämä varat pitkän tähtäyksen suunnitelmissa tulevaisuuteen tiettyä tarkoitusta varten. Varat voidaan myös suunnitella käytettäväksi yleishyödylliseen toimintaan jo budjetointivuonna, jolloin talousarvio onkin alijäämäinen. (2009, 29, viitattu 17.7.2014) Mielestäni yhdistyksen pankkitilillä olevat varat osoittavat avustusten myöntäjille, että yhdistys on toimintakykyinen, joten sitä kannattaa avustaa. Tällainen yhdistys kykenee myös itse rahoittamaan toimintansa siihen saakka kun avustuksesta on mahdollista saada rahaa, eikä siis tarvitse välirahoitusta.

Yhdistykset toimivat nykyään yritysten kanssa samoilla markkinoilla, ja niiden toiminta on saanut liiketoiminnan piirteitä. Varainhankinnassa on otettava huomioon verotusnäkökohdat. Asukastupien kahvila/ruokalatoiminta samoin kuin suurin osa muistakin palvelujen ja tavaroiden myynnistä katsotaan veronalaiseksi elinkeinotuloksi. Vähäinen elinkeinotoiminta sallitaan yleishyödyllisyyttä menettämättä, jos elinkeinotoiminnan tarkoituksena on saada varoja yleishyödyllisen tarkoituksen

toteuttamiseen (Pylkkänen 2009, 68, viitattu 17.7.2014). On huomattava, että talouden ja verotuksen suunnittelussa täytyy ottaa huomioon myös se, että jos palkkatuella työskentelevä henkilö tekee työtä elinkeinotoiminnaksi luokiteltavassa toiminnassa, esim. kahvilassa, häntä koskeva palkkatuki katsotaan yhdistyksen verotettavaksi tuloksi. Toiminnanjohtajan palkkakuluista saatu palkkatuki taas yleensä kohdistuu varsinaiseen toimintaan eikä liiketoimintaan, joten hänen palkkatuet eivät ole verotettavaa tuloa.

Vaikka asukastuville ei yleensä vähennysten jälkeen paljon verotettavaa tuloa jää, on vaarana että verottaja katsoo yhdistyksen harjoittaman liiketoiminnan liian laajaksi, jolloin se voi menettää yleishyödyllisyysstatuksensa ja on silloin verovelvollinen kaikesta tulostaan. Verottaja ei kuitenkaan ainakaan toistaiseksi ole katsonut asukastupien lounasmyyntiä niin isoksi osaksi toimintaa, että ne olisivat menettäneet yleishyödyllisyysstatustaan. Asukastuvat ovat myös arvonlisäverolain mukaan arvonlisäverovelvollisia toiminnasta, jota pidetään tuloverotuksessa veronalaisena elinkeinotoimintana. Liiketoimintaa harjoittavien asukastupien taloudenhoito onkin haastavaa, sillä verotusnäkökohdat on osattava ottaa huomioon etukäteen koko verovuoden ajalta. Yhdistyksen maksuvalmius voi romahtaa ja budjetointi vaikeutua verottajan tehdessä jälkikäteen verotuspäätöksen.

Asukastupatoiminta on kokopäiväistä toimintaa, joten sen täysipainoinen pyörittäminen ei onnistu pelkästään vapaaehtoisvoimin. Palkkakuluista muodostuisi varmaan kynnyskysymys, ellei niiden kattamiseen olisi saatavilla tukia. Asukastuvat rekrytoivat henkilökuntansa ns. välityömarkkinoilta palkkaamalla palvelukseensa työttömiä työnhakijoita, jotka ovat oikeutettuja Työ- ja elinkeinotoimiston myöntämään korkeimpaan korotettuun palkkatukeen sekä kunnan tukeen. Nämä tuet kuitenkin maksetaan yhdistykselle jälkikäteen, josta johtuen yhdistyksellä on oltava ns. puskuriraha palkkojen ja työnantajakulujen maksuun. Tutkimuksen mukaan joissakin yhdistyksissä oli käytetty pankin limiittiluottoa apuna, eli saatu pankista lainaa palkkatukia vastaan. Kaikille yhdistyksille pankkilaina ei kuitenkaan ole mahdollista, ja henkilöstön palkkaaminen on hankalaa.

Palkkatuetun työvoiman käyttömahdollisuus ei kuitenkaan ole pelkästään hyvä asia. Toiminnan jatkuvuus, vakauttaminen ja kehittäminen kärsivät, koska henkilökunta vaihtuu tiheään. Tämä vaikuttaa luonnollisesti kannattavuuteen. Palkkatukijakson ajaksi työllistetyllä työntekijällä ei yleensä riitä motivaatiota kovin kauaskantoisiin suunnitelmiin. Pitkäaikaistyöttömien ammattitaitokin saattaa olla puutteellista tai vanhentunutta. Yksi huomion arvoinen tapa jäntevöittää asukastupatoimintaa olisi se, että kunnat sitoutuisivat palkkaamaan asukastuville yhden vakituisen työntekijän, joka johtaisi toimintaa. Hänen lisäksi ja valvottavakseen tuvat voisivat sitten palkata

palkkatuettuja ja työkokeiluun tulevia henkilöitä. Mielestäni olisi myös tärkeää, että toiminnanjohtajalla olisi toiminnan kehittämiskysymyksissä työparinaan joku vapaaehtoinen aktiivinen hallituksen jäsen. Koko jäsenkunnan eri alojen ammattitaitoja kannattaa myös hyödyntää toiminnassa.

Kuntien sitoutuminen asukastupien toiminnan tukemiseen olisi mielestäni perusteltua, koska tuvat tarjoavat monenlaisia palveluja kuntalaisille, työllistävät kuntalaisia ja ehkäisevät mm. syrjäytymistä. Mielestäni toimiva asukastupa viestii kunnan sidosryhmille kunnan elinvoimaisuudesta ja arvoista. Muita asukastupien ja kaikkien kuntalaisia työllistävien ja palveluja tuottavien yhdistysten tukimuotoja voisivat olla esimerkiksi erilaisten tilojen ja välineiden tarjoaminen.

Yhdistyksissä kannattaisi panostaa nykyistä enemmän markkinointiin, ja oppia ajattelemaan, että jos markkinointi ja tiedotus hoidetaan kunnolla, siihen uhratut varat saatetaan saada takaisin moninkertaisena. Tässä, kuten monessa muussakin toiminnassa, kustannusten minimoimiseksi kannattaa tehdä yhteistyötä yritysten ja muiden yhdistysten kanssa. Oulun seudun asukastuvat ovat avoinna vain arkipäivinä päiväsaikaan. Toiminta saattaisi piristyä, ja saada uusia muotoja, jos tupien ovet olisivat avoinna myös iltaisin ja viikonloppuna ainakin lauantaisin. Silloin myös nuorisolla ja työssä käyvilläkin olisi mahdollisuus käyttää palveluja.

Tutkimukseni käsittelee Oulun seudulla toimivia asukastupayhdistyksiä ja kolmea muun alan yhdistystä. Oulun seudun asukastuvat sijaitsevat pääosin Oulun kaupungin alueella, ja ovat tavaltaan Oulun kaupungin siipien suojassa. Tästä johtuen asukastupien vastaukset ovat aika lailla samansuuntaisia. Jos olisin ottanut tutkimukseeni myös muita, pienemmillä paikkakunnilla sijaitsevia asukastupia, olisin saattanut saada hieman vaihtelevampia tutkimustuloksia. Toimeksiantajani Kempeleen asukastupayhdistys ry:n toimintaympäristö on nimittäin kovin erilainen verrattuna Oulun kaupungin asukastupiin. Tutkimuksessa mukana olevan, kuntaliitoksessa Ouluun äskettäin liittyneen Oulunsalon asukastupa lienee toimintaympäristönsä puolesta lähinnä verrattavissa Kempeleen asukastupaan. Oulun kaupungin alueella sijaitsee neljätoista asukastupaa, joten tutkimus antaa kuitenkin kattavan kuvan Oulun alueen asukastupien käytänteistä talouden hoidossa, budjetoinnissa ja rahoituksessa. Muut tutkimukseen osallistuneet yhdistykset näyttävät talouden hoidossa kamppailevan samantapaisten asioiden parissa kuin asukastuvatkin.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista, ja erityisesti pidin haastattelujen tekemisestä. Juuri se seikka, että keskustelu saattoi elää, eikä ollut tiukasti sidottu haastattelukysymyksiin, toi tutkimukseen omaa henkilökohtaista lisävivahdettaan. Koska opinnäytetyön tekeminen kulki mukana muiden opintojaksojen ohella, eikä sille ole ollut varattuna mitään itsenäistä suorittamisaikaa, oli

tärkeää osata aikatauluttaa ja kyetä asettamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Suuresti aikaa vieväksi ja hieman aikataulua sekoittavaksi vaiheeksi osoittautui yllätyksekseni haastatteluajkojen sopiminen. Lähestyvä kesälomakausi sitä edeltävine kiireineen varmaan vaikutti siihen, että haastattelu aika saattoi järjestyä vasta parin viikon päähän. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että haastateltavat saavat itse valita heille parhaiten sopivan ajan ja paikan haastattelua varten. Tutkimus ja koko opinnäytetyö eteni kuitenkin lähes aikataulun mukaisesti, eikä minulla ollut kovin tiukkaa päiväsuunnitelmaa, vaan etenin viikkosuunnitelman turvin.

Opinnäytetyöhön kuului myös kassa- ja tulosbudjettipohjien laatiminen toimeksiantajalle. Yhdistyksen taloudenhoitajana toimiessani, olen jo käyttänyt laatimaani kassabudjettipohjaa, ja todennut, että sen avulla onnistuu kassavarojen riittävyyden ennakoiminen erittäin hyvin. Tein myös ohjeistuksen budjettipohjan käyttöön. Toimeksiantaja saa opinnäytetyöstäni hyödyllistä teoretista yhdistyksen talouden suunnittelusta, maksuvalmiuden hallinnasta ja rahoituksesta, ja raporttia voidaan käyttää myös soveltuvin osin apuna henkilöstön perehdytyksessä. Seuraava opinnäytetyö voisi mielestäni olla toiminnanjohtajalle ja hallituksen jäsenille suunnattu perehdytysopas, joka käsittelisi yhdistyksen hallintoa.

LÄHTEET

Alhola, K. & Lauslahti, S. 2000. Laskentatoimi ja kannattavuuden hallinta. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501

Halila, H. & Tarasti, L. 2011. Yhdistysoikeus. 4., uudistettu painos. Helsinki: Talentum

Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi

Jormakka, R., Koivusalo, K., Lappalainen, J. & Niskanen M. 2011. Laskentatoimi. Helsinki: Edita

Jyrkkiö, E. & Riistama V. 2004. Laskentatoimi päätöksenteon apuna. 18., uudistettu painos. Helsinki: WSOY

Järvenpää, M., Partanen, V. & Tuomela, T. 2001. Moderni taloushallinto – Haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Edita

Järvenpää, M., Länsiluoto A., Partanen, V. & Pellinen, J. 2010. Talousohjaus ja kustannuslaskenta. Helsinki: WSOYpro

Kempeleen Asukastupayhdistys ry 2012. Arvot ja tavoitteet. Sisäinen lähde. Viitattu 10.6.2014, <https://www.dropbox.com/home/ASUKASTUPA>

Kempeleen Asukastupayhdistys ry 2012. Yhdistyksen säännöt. Sisäinen lähde

Kempeleen Asukastupayhdistys ry 2013. Toimintakertomus

Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Koski, T. 2012. Kassa on kuningas. Tilisanomat. 33 (5), 24–26

Kuusiola, A. 2002. Yhdistyksen kirjanpito tilintarkastus taloudenhoito. 3. tarkastettu painos. Helsinki: LK-KIRJAT

Lahti, S. & Salminen, T. 2008. Kohti digitaalista taloushallintoa. Helsinki: WSOYpro

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360

Laki taloudellista toimintaa harjoittavan yhdistyksen muuttamisesta osuuskunnaksi 502/1989

Lindfors, H. & Syvänperä, O. 2010. Pk-yrityksen budjetointi ja raportointi käytännönläheisesti. Helsinki: Edita Prima Oy

Loimu, K. Yhdistystoiminnan käsikirja. 2007. 3., uudistettu painos. Juva: WSOYpro

Martikainen, T. & Martikainen, M. 2006. Rahoituksen perusteet. Helsinki: WSOY

Neilimo, K. & Uusi-Rauva, E. 2005. Johdon laskentatoimi 6., uudistettu painos. Helsinki: Edita Prima Oy

Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Helsinki: WSOYpro

Perälä, S. & Perälä, J. 2006. Yhdistyksen ja säätiön talous, kirjanpito ja verotus. Helsinki: WSOYpro

Perälä, J., Juutinen, S., Lilja, M., Lindgren, G., Reinikainen, M., & Steiner, M. 2008. Yhdistyksen hyvä hallinto. Helsinki: WSOYpro

Pylkkänen, P. 2009. Yhdistyksen talous ja verotus. Mitä pienessä yhdistyksessä pitäisi osata? Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Kansalaistoiminnan teemaryhmä. Viitattu 27.6.2014, http://www.maaseutupolitiikka.fi/julkaisut/julkaisusarja/vuoden_2009_julkaisut/ytr_1_2009_yhtalo._yhdistyksen_talous_ja_verotus.

Rahankeräyslaki 31.3.2006/255

Tomperi, S. Kehittyvä kirjapitotaito. 2011. 13., uudistettu painos. Helsinki: Edita Prima Oy

Tuloverolaki 30.12.1992/1535

Työ- ja elinkeinoministeriö. 1974. Kirjanpitolautakunta. Rekisteröimättömän aatteellisen yhdistyksen kirjanpitovelvollisuus. Viitattu 10.6.2014.,
<http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/717602942eb71ebdc22570210049e02b/3e9d4d7c2c0240324225684f00471486?OpenDocument>

Verohallinto. 2011. Arvonlisäveron alarajahuojennus. Viitattu 1.11.2014, http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Avoin_yhtio_ja_kommandiittiyhtio/Arvonlisaverotus/Arvonlisaveron_alarajahuojennus%2811826%29

Verohallinto. 2013. Arvonlisäverotus - yhdistys ja säätiö. Viitattu 18.7.2014, http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ja_saatio/Arvonlisaverotus

Verohallinto. 2012. Ennakkoratkaisuhakemus - yhdistys ja säätiö. Viitattu 17.7.2014, http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ja_saatio/Ennakkoratkaisu

Verohallinto. 2013. Tuloverotus - yritykset ja yhteisöt. Viitattu 1.11.2014, http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Tuloverotus

Verohallinto. 2014. Verotusohje yleishyödyllisille yhteisöille. Viitattu 17.7.2014, http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Verotusohje_yleishyodyllisille_yhteisoil%2833125%29

Vierros, H., Pöyhönen, K. & Kallio, M. 2013. Yhdistykset ja säätiöt Kirjanpidon, tilinpäätöksen ja verotuksen erityiskysymyksiä. Helsinki: KHT-Media

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi

Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli. 2010, 9. painos. Helsinki: KHT-Media Oy

Yhdistyslaki 26.5.1989/503

Yhdistystieto. 2014. Varainhankinta. Viitattu 31.7.2014, <http://yhdistystieto.fi/wiki/72-varainhankinta>

Ylitalo, I. 2014. Honkatupa on uusi Kempeleen asukastupa, Rantalakeus 29.1.2014, 37 (5), 14

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUJEN SAATEKIRJE

LIITE 2: KYSYMYSLOMAKE YLEISTIETOA YHDISTYKSISTÄ

LIITE 3: KYSELYLOMAKE MAKSUVALMIUSESTA

LIITE 4: KYSELYLOMAKE RAHOITUKSESTA

LIITE 5: TULOSBUDJETTIPOHJA

LIITE 6: KASSABUDJETTIPOHJA

LIITE 7: OHJE KASSABUDJETIN KÄYTTÖÖN

Hyvä yhdistyksen avainhenkilö

Olen tekemässä opinnäytetyönäni tutkimusta Oulun seudun yleishyödyllisten yhdistysten maksuvalmiuden hallinnasta ja rahoituksesta. Aineistona tutkimuksessani käytän teemahaastatteluja.

Tutkimuksen kohteena on Oulun seudun asukastupayhdistyksiä sekä muita pienehköjä yleishyödyllisiä yhdistyksiä. Osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksessa ei paljasteta yhdistyksen eikä haastateltavan tietoja, eikä vastaajia ja vastauksia pystytä yhdistämään jälkikäteen.

Maksuvalmiuden ja kassan hallinnalla tässä tutkimuksessa on kysymys siitä, miten varmistetaan rahojen riittävyys ja selvitetään ne ajankohdat, jolloin kassatilanne on huono tai hyvä.

Rahoituksessa tutkimukseni keskittyy eniten avustuksiin ja hankerahoituksiin.

Nauhoitan haastattelut tutkimustani varten ja teen myös muistiinpanoja.

Pyydän teitä ystävällisesti osallistumaan tutkimukseen. Sovimme haastattelulle ajan etukäteen, ja se kestää 30 - 60 minuuttia.

Jos haluatte kysyä jotakin, vaikkapa lisätietoa johonkin kysymykseen, vastaan mielelläni.

Ystävällisin terveisin

Sinikka Seppänen

Puh.

Sähköposti:

Liiketalouden koulutusohjelma

Oulun Ammattikorkeakoulu

Yhdistyksen nimi

Kuinka kauan olet ollut yhdistyksen toiminnassa mukana ja miten päädyit nykyiseen tehtävääsi?

Milloin yhdistys on perustettu?

Onko yhdistys itsenäinen vai jäsenjärjestö?

Toiminta

Jäsenmäärä

Jäsenmaksun suuruus

Mikä toiminta yhdistyksessänne luokitellaan verotuksessa liiketoiminnaksi?

Miten arvonlisäverovelvollisuus koskettaa yhdistystänne?

Millaisia tukimuotoja yhdistys käyttää henkilöstön palkkaamisessa?

Onko yhdistyksessä kirjanpitäjä vai onko kirjanpito ulkoistettu?

Miten yhdistyksen talousarvion laatiminen on järjestetty?

Miten seurataan yhdistyksen maksuvalmiutta eli rahojen riittävyyttä jokapäiväiseen toimintaan?

Koetteko olevanne riittävän tietoinen yhdistyksenne taloudellisesta tilasta koko tilikauden ajan?

Millaiseksi koette yhdistyksen rahojen riittävyyden arvioinnin yhdistystoiminnassa?

Ovatko yhdistyksen talouden suunnitteluun olennaisesti vaikuttavat asiat (tulot ja menot) enemmän muuttuvia eli vaikeasti ennustettavissa vai enemmän tiedossa olevia, ja mitä nämä asiat ovat?

Onko yhdistyksessä käytössä mitään työkaluohjelmaa helpottamassa maksuvalmiuden seuranta? Jos on, niin kuka sitä käyttää?

Onko maksuvalmiuden tarkka seuranta ja suunnittelu mielestänne yhdistyksessänne tärkeää vai vähemmän tärkeää?

Mitä toiveita teillä olisi yhdistyksenne maksuvalmiuden tilan seuraamisen ja siitä saatavan tiedon suhteen?

Onko koskaan otettu lainaa pankista esim. jotakin hankerahoitusta (myönteinen hankerahoitus-päätös) vastaan? eli ns. välirahoitusta, ja onko pankki vaatinut muita vakuuksia?

Millaiset maksuehdot yhdistyksellä on käytössä myyntilaskutuksessa?

Miten saatavien seuranta on järjestetty?

Käytetäänkö ostolaskuissa käteisalennukset hyväksi?

Miten yhdistyksenne rahoittaa toimintaansa?

Mitä hankkeita tai projekteja yhdistyksessä on meneillään?

Kenen/keiden tehtävänä on yhdistyksen toiminnan kehittäminen, esim. varainhankinnan suunnittelu, hankkeiden suunnittelu ja niiden rahoituksen hakeminen, ja millä perusteella heidät on valittu ko. tehtäviin?

Mistä olette saanut tietoa eri hankerahoitusmahdollisuuksista?

Mistä olette hakenut rahoitusta hankkeisiin ja projekteihin?

Millaisiksi koette haku-, seuranta- ja loppuraporttien täyttämisen?

Onko tarvittu ulkopuolista apua hankkeen suunnittelussa ja lomakkeen täyttämisessä?
Jos on, niin mistä on saatu apua?

Onko tarvittu ulkopuolista apua projektibudjettien teossa tai projektikirjanpidossa?

Koetteko saaneenne riittävästi tietoa hankkeen/projektin taloudellisesta tilasta sen eri vaiheissa?

Pitikö hankkeen kustannukset olla ensin maksettuina ennen maksatuksen hakemista?

Onko tarvittu ns. välirahoitusta?
Jos on, niin miten se on järjestetty?

Onko yhdistyksellä ollut tai onko yhteistyötä toisten esim. toisten järjestöjen tai kaupungin/kunnan kanssa?

Kempeleen Asukastupayhdistys ry

TULOSBUDJETTI

VARAINHANKINTA	
Tuotot	
Palkkatuet TE	
Palkkatuet kunta	
Tuotot yht.	
Kulut	
Henkilöstökulut:	
Palkat ja palkkiot	
Sosiaaliturvamaksut	
Työeläkevakuutukset	
Tapaturmavakuutusmaksut	
Ryhmähenkivakuutukset	
Työttömyysvakuutukset	
Henkilöstökulut yht.	
Poistot	
Kaluston poistot	
Muut kulut:	
Muut tarvikkeet	
Puhelinmenot	
Postimenot	
Toimistokulut	
Kirjanpito	
Pankin kulut	
ATK-kulut	
Vastuuvakuutus	
Ilmoitukset	
Viranomaiskulut	
Jätekuljetus	
Viivästyskulut verottajalle	
Siivoustarvikkeet	
Muut kulut	
Muut kulut yht.	
VARAINHANKINTA	
Tuotot	
Jäsenmaksutulot	
Pöytävuokratulot	
Kahvilamyynti	
Käsityömyynti	
Kirpputorimyynti	

Arpamyyni	
Osallistumismaksut	
Muu myynti	
Muut tuotot	
Tuotot yht.	
Kulut	
Jäsenhankinnan kulut	
Ostot	
Elintarvikeostot	
Tapahtumanjärjestämiskulut	
Kulut yht.	
YLEISAVUSTUKSET	
Kunnan yleisavustus	
Kaluston hankinta-avustus	
TILIKAUDEN TULOS	

KASSABUDJETTIPOHJA

Kempeleen Asukastupayhdistys ry

LIITE 6

	01/2015	Toteuma	02/2015	Toteuma	03/2015	Toteuma
Kassa kauden alussa						
Toiminnan kassaan maksut						
Palkkatuet TE-keskus						
Palkkatuet kunta						
Kunnan yleisavustus						
Jäsenmaksutulot						
Pöytävuokratulot						
Kahvilamyynti						
Käsityömyynti						
Kirpputorimyynti						
Arpamyynti						
Osallistumismaksut						
Muu myynti						
Muut tuotot						
Toiminnan kassaan maksut yht.						
Toiminnan kassasta maksut						
Palkat ja palkkiot						
Ennakonpidätykset						
Sosiaaliturvamaksut						
Työeläkevakuutukset						
Tapaturmavakuutusmaksut						
Ryhmähenkivakuutukset						
Työttömyysvakuutukset						
Muut tarvikkeet						
Puhelinmenot						
Postimenot						
Toimistokulut						
Kirjanpito						
Pankin kulut						
ATK-kulut						
Vastuuvakuutus						
Ilmoitukset						
Viranomaiskulut						
Jätekuljetus						
Viivästyskulut verottajalle						
Siivoustarvikkeet						
Jäsenhankinnan kulut						
Ostot						
Elintarvikeostot						
Kalustohankinnat						
Toiminnan kassasta maksut yht.						
Loppukassa						
Kassan muutos						

KASSABUDJETTIOHJEISTUS

Kassabudjetti laaditaan tulosbudjetin vahvistamisen jälkeen. Jos toiminta on arvonlisäverotonta, kassabudjettiin otetaan luvut tulosbudjetista sellaisenaan. Siinä tapauksessa, että yhdistys on arvonlisäverovelvollinen, tulosbudjetin arvonlisäverottomat summat täytyy muuttaa kassabudjettiin arvonlisäverollisiksi.

Kassa kauden alussa kohtaan merkitään pankkitilin ja kassatilin summa 1.1.20XX.

Toiminnan kassaan maksut:

Palkkatuet

Tulosbudjetista saadaan tilikauden palkkatukien kokonaismäärä eriteltyinä kunnan ja TE-keskuksen osuuksiin. Molemmat tuet jaetaan kuukausikohtaisiin summiin kassabudjettipohjaan.

Kunnan yleisavustus

Kunnan yleisavustus merkitään kokonaisuudessaan sen kuukauden kohdalle, jossa se arvioidaan saatavan tilille.

Jäsenmaksutulot

Jäsenmaksulaskut lähetetään jäsenille alku vuodesta. Suoritusten arvioidaan tulevan tilille enimmäkseen tammi-maaliskuussa, joten budjetoitu jäsenmaksutulo jaetaan kolmelle ensimmäiselle kuukaudelle kassabudjettiin.

Kirpputoritulot

Kirpputorit pidetään yleensä kuukausittain, joten kirpputoritulot jaotellaan jokaiselle kuukaudelle.

Muiden kassaan maksujen budjetoitujen kokonaissummat jaotellaan eri kuukausille siten kuin niiden arvioidaan toimintasuunnitelman mukaan toteutuvan.

Avustukset ja hankerahoitukset budjetoidaan maksukuukauden mukaan.

Kassasta maksut

Palkkakulut

Koko tilikauden palkkakulut jaotellaan kuukausittain siten kuin henkilökuntaa on minäkin kuukautena. Palkkakulut merkitään nettomääräisenä (pankkitililtä työntekijälle maksettava summa), eli bruttopalkasta on vähennetty ennakonpidätys ja työntekijän työttömyysvakuutusmaksu sekä osuus työeläkemaksusta.

Kohtiin **ennakonpidätykset, sosiaaliturvamaksut ja työeläkemaksut** merkitään kunkin kuukauden kohdalle edellistä kuukautta koskevat maksut, koska ne maksetaan palkanmaksukuukautta seuraavana kuukautena.

Ennakonpidätykset ja sosiaaliturvamaksut tilitetään pankkitililtä verotilille palkanmaksukuukautta seuraavana kuukautena.

Kun palkat lasketaan Palkka.fi –ohjelmalla, ohjelma laskee ja ilmoittaa automaattisesti työeläkemaksut kuukausittain vakuutusyhtiölle, jonne ne maksetaan pankkitililtä kuukausittain jälkikäteen.

Arvonlisäverot

Kultakin kalenterikuukaudelta maksettava arvonlisävero maksetaan kyseistä kuukautta seuraavan toisen kuukauden 12. päivään mennessä

Ryhmähenkivakuutus- ja tapaturmavakuutusmaksujen arviolaskut ja tasoituslaskut maksetaan eräpäivinä.

Työttömyysvakuutusmaksulasku (työttömyysvakuutusrahastosta) maksetaan eräpäivän mukaan maaliskuussa.

Ennakkoverot

Ennakkoverot maksetaan joko kahdessa tai kahdessatoista yhtä suuressa erässä riippuen ennakkoverojen suuruudesta.

Vastuuvakuutuslasku erääntyy maksettavaksi yleensä tammikuussa.

Muihin kassasta maksuihin otetaan tulosbudjetista summat ja jaotellaan ne kuukausittain kassabudjettiin.

Loppukassa

Loppukassa on pankkitilin ja kassan yhteissumman. Mikäli loppukassa jonakin kuukautena on negatiivinen eli alijäämäinen, voidaan jo kassabudjetin laadinta-ajankohtana etukäteen suunnitella korjaavia toimenpiteitä. Loppukassan summa siirretään aina seuraavan kuukauden Kassa kauden alussa –kohtaan.

Kassan muutos

Kassan muutos kertoo, ovatko kassavarat kasvaneet vai vähentyneet.

Excel-pohjassa koko vuoden viimeisessä sarakkeessa on kaava, joka laskee koko vuoden kuukausittaiset luvut yhteen tileittäin. Näiden summien täytyy täsmätä tuloslaskelman yhteissummien kanssa. Kassabudjettipohjassa on myös rivit kassaan ja kassasta maksujen yhteisummille, joita voi myös verrata tulosbudjetin kanssa.

Toteutuneet luvut merkitään kassabudjettiin ko. sarakkeisiin kuukausittain kirjanpidon perusteella. Halutessaan voi vielä lisätä sarakkeen, joka laskee myös budjettierot.